

Uloga majke u oblikovanju roditeljske uloge oca

Mihaljević, Antonija

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:995913>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-28**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

**ULOGA MAJKE U OBLIKOVANJU RODITELJSKE
ULOGE OCA**

Diplomski rad

Antonija Mihaljević

Zagreb, 2020.

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za pedagogiju

ULOGA MAJKE U OBLIKOVANJU RODITELJSKE ULOGE OCA

Diplomski rad

Antonija Mihaljević

Mentorica: doc. dr. sc. Barbara Kušević

Zagreb, 2020.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Teorijsko istraživanje.....	3
2.1. Razlikovanje majčinstva od očinstva: zašto (još uvijek)?.....	3
2.2. Očeva uključenost u odgoj: čime je određena?.....	5
2.3. Uloga majke u oblikovanju roditeljske uloge oca.....	10
2.3.1. Poticajna, restriktivna i kontrolirajuća ponašanja od majke prema ocu.....	12
2.3.2. Čimbenici u pozadini majčinskog oblikovanja roditeljske uloge oca.....	14
3. Empirijsko istraživanje	19
3.1. Određenje problema istraživanja.....	19
3.2. Postupci i instrumenti istraživanja.....	20
3.3. Uzorak.....	20
3.4. Tijek istraživanja	21
3.5. Obrada podataka	22
3.6. Analiza rezultata i rasprava	23
4. Zaključak.....	44
Literatura	47
Prilozi	54
Prilog 1: Protokol intervjua	54
Prilog 2: Izjava Povjerenstva za etičnost u pedagojskim istraživanjima	55
Prilog 3: Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju.....	56
Prilog 4: Popis i definicije generiranih kodova	57

Uloga majke u oblikovanju roditeljske uloge oca

Sažetak

Ovaj diplomski rad bavi se ulogom majke u oblikovanju roditeljske uloge oca, što podrazumijeva poticanje i podržavanje oca prilikom njegove uključenosti u odgoju, obeshrabrivanje i sputavanje oca u njegovim odgojnim nastojanjima te kontroliranje interakcija između oca i djeteta. U teorijskom dijelu istraživanja najprije je opisano zašto je još uvijek opravdano razlikovati majčinsku od očinske uloge u obitelji, a zatim su prikazani čimbenici koji određuju očevu uključenost u odgoj. Nakon toga je definirano i opisano zajedničko roditeljstvo, kao i specifična ponašanja majke usmjerena prema ocu, poznatija kao majčinsko čuvanje prolaza. Teorijski dio rada završava analiziranjem čimbenika koji uvjetuju majčinsko oblikovanje roditeljske uloge oca te je ponuđena sistematizacija tih čimbenika u tri kategorije: karakteristike društva i okoline, karakteristike obitelji i individualne karakteristike majke. Cilj empirijskog istraživanja bio je opisati kako sudionice istraživanja razumiju optimalnu distribuciju roditeljskih uloga majke i oca te kako oblikovanju roditeljske uloge oca prilaze u svojoj roditeljskoj praksi. Podaci su prikupljeni metodom intervjua na uzorku od deset sudionica. Istraživanje je otkrilo da sudionice balansiraju između egalitarnog i esencijalističkog shvaćanja roditeljskih uloga. Također se pokazalo da one nose veći teret roditeljstva te pokazuju raznolika poticajna, restriktivna i kontrolirajuća ponašanja prema ocu. Rad završava analizom njegovih ograničenja te isticanjem zašto je ova tema važna za pedagogiju.

Ključne riječi: očeva uključenost, zajedničko roditeljstvo, majčinsko čuvanje prolaza

The role of the mother in the formation of the father's parental role

Abstract

The subject of this master's thesis is the role of the mother in the formation of the father's parental role. This process entails encouraging and supporting the father during his involvement in the parenting process, but also discouraging and opposing his parenting efforts, as well as controlling interactions between the father and the child. The theoretical part of the thesis, first of all, justifies the distinction between the role of mother and father within the family context. Then the factors that determine the father's involvement in childcare are presented. Furthermore, co-parenting is defined together with the specific behaviors of mothers toward the fathers, known as maternal gatekeeping. The theoretical part is concluded with the analysis of factors responsible for the mother's formation of the paternal parental role, accompanied by the systematization of those factors into three categories: characteristics of a society, characteristics of the family and individual characteristics of the mother. Accordingly, the main aim of the empirical research was both to describe how the research participants understand the optimal distribution of parental roles of mother and father, and to capture how they approach the formation of the father's parental role in their real-life parenting practice. The research was carried out on a sample of ten female participants, and data were collected through interviews. The research found that the participants balance between an egalitarian and an essentialist understanding of parenting roles. At the practical level, they bear a greater burden of parenting than the fathers and show various encouraging, restrictive and controlling behavior toward them. Finally, the thesis analyses the limitations of the conducted empirical research and emphasizes the reasons why this topic is significant for pedagogy.

Keywords: father involvement, co-parenting, maternal gatekeeping

1. Uvod

Unutar znanstvenog diskursa o obitelji postoji nezanemariv broj radova koji istražuju na koje sve načine roditelji utječu na dijete, a u posljednje vrijeme sve je značajniji i indirektan utjecaj koji odnos između roditelja ima na dijete. Stoga su se brojni znanstvenici tijekom proteklih godina usmjerili na istraživanje različitih područja zajedničkog roditeljstva, poput podrške i suradničkih odnosa između roditelja, načina na koji roditelji dijele poslove i odgovornosti oko odgoja djeteta, nesuglasica i razilaženja između roditelja te brojnih drugih (Fagan, Barnett, 2003; Feinberg, 2003; Van Egeren, Hawkins, 2014). Namjera ovog diplomskog rada je nastaviti s istraživanjem zajedničkog roditeljstva i tako pružiti skroman doprinos njegovom boljem razumijevanju. Rad pripada području obiteljske pedagogije i bavi se ulogom majke u oblikovanju roditeljske uloge oca. Tu sam temu odabrala iz tri razloga. Prije svega, ova tema je aktualna zato što suvremena znanost ekstenzivno proučava odnos između roditelja te povezanost između majčinog ponašanja i očeve uključenosti u odgoj (vidjeti Puhlman, Pasley, 2013 ili Schoppe-Sullivan i sur., 2015). Drugi razlog je sve više prepoznata važnost suradničkih odnosa između roditelja za djetetovu dobrobit (vidjeti Marsiglio i sur., 2000) zbog čega smatram da pedagogija treba pokazati interes za ovu temu. Treći razlog je nedostatna istraženost teme u domaćem znanstvenom kontekstu.

S obzirom na to da način na koji roditelji postupaju s djecom utječe na njihov cjelokupan razvoj, opravdano je upitati se što sve oblikuje roditeljsko ponašanje. Teorijski okvir koji jezgrovito sistematizira višestrukost utjecaja na roditeljsko ponašanje nudi ekološka perspektiva koju je krajem sedamdesetih godina 20. stoljeća predstavio Urie Bronfenbrenner, te je njome promijenio način na koji društvene znanosti pristupaju istraživanju pojedinaca i njihovih okruženja (Ceci, 2006). Ekološka perspektiva prilikom objašnjavanja čovjekova ponašanja i razvoja uzima u obzir obilježja situacije i konteksta, odnosno skreće pozornost na pitanje koliko je opravdano donositi zaključke o ispitivanim karakteristikama pojedinca ne uzimajući u obzir utjecaje okoline u kojoj on živi (Gjurić, Šimunić, Gregov, 2014; Bartulović, Kušević, 2016). Ekološko okruženje čine četiri elementa (Bronfenbrenner, 1977, prema Bartulović, Kušević, 2016): *mikrosustav*, koji čine sustavi u kojima pojedinac neposredno obitava (dom, škola, radno mjesto i sl.); *mezosustav*, koji kao podsustav mikrosustava podrazumijeva međudnose glavnih

domena kojima pojedinac pripada (primjerice, interakcije između obitelji, škole i grupe vršnjaka); *egzosustav*, koji kao ekstenzija mezosustava uključuje formalne i neformalne socijalne strukture kojima pojedinac ne pripada direktno, ali koje oblikuju okruženje u kojemu živi (glavne institucije društva, svijet rada, susjedstvo, masovni mediji, vladine organizacije, informalne društvene mreže i sl.); te naposljetku *makrosustav*, koji se odnosi na ekonomske, društvene, obrazovne, zakonske i političke sustave koji se manifestiraju kroz mikro-, mezo- i egzosustav. Bronfenbrennerova ekološka perspektiva odabrana je kao teorijski okvir unutar kojeg ću istraživati roditeljstvo zato što on zbog svojih postavki omogućuje da odnos između roditelja bude cjelovitije i dublje istražen, što je u skladu s paradigmom razumijevanja koju ću koristiti u empirijskom dijelu rada.

Ovaj rad sastoji se od teorijskog i empirijskog istraživanja. Teorijski dio rada započinje argumentacijom zašto je opravdano razlikovati majčinsku od očinske uloge u obitelji. Nakon toga slijedi poglavlje koje prikazuje složenost i višestrukost čimbenika koji utječu na očevu uključenost u odgoj, čime se majke oslobađa od odgovornosti da je za odnos oca i djeteta njihov utjecaj ključan ili čak prevladavajući. Zatim su definirani i opisani modeli koji proučavaju odnos između roditelja, kao i specifičan odnos majke prema ocu. To su model zajedničkog roditeljstva i model majčinskog čuvanja prolaza. Naposljetku, teorijski dio rada završava analiziranjem čimbenika koji objašnjavaju zašto majke moderiraju očevo ponašanje.

Empirijski dio rada čini kvalitativno istraživanje u kojem je sudjelovalo deset sudionica. Metodom intervjua nastojala sam otkriti hoće li sudionice izjednačiti majčinsku i očinsku ulogu u obitelji ili će ih diferencirati, te kao rezultat staviti majke u poziciju s koje mogu i trebaju moderirati ponašanje svojih partnera prilikom odgoja zajedničkog djeteta. Također sam željela opisati manifestacije tog moderiranja u življenom roditeljstvu i povezati ih sa specifičnim ponašanjima opisanim u teorijskom dijelu rada. Nakon što sam provela istraživanje, rad sam završila analizom njegovih ograničenja te isticanjem razloga zbog kojih je ova tema važna za suvremenu pedagojsku znanost.

2. Teorijsko istraživanje

2.1. Razlikovanje majčinstva od očinstva: zašto (još uvijek)?

Tijekom ljudske povijesti, od antike pa sve do danas, roditeljstvo se percipiralo kao *prirodno, spontano i samorazumljivo* (Kušević, 2011). Odvijalo se u dobro poznatom asimetričnom obrascu patrijarhalne obitelji koja podrazumijeva oca, koji je obnašao ulogu radnika i hranitelja, te ženu zaduženu za njegu djeteta i brigu o kućanstvu¹ (Milić, 2007). Ovakvo esencijalističko shvaćanje majčinstva i očinstva predstavlja teorijsku poziciju biološkog determinizma koja ljudsko ponašanje objašnjava isključivo biološkim faktorima. Tako biološka dimenzija ženskoga spola koja omogućuje trudnoću, rađanje i dojenje postaje važan, ako ne i isključiv, čimbenik vezivanja žena uz određene društvene karakteristike, vrijednosti, norme, očekivana ponašanja, status i funkcije (Bartulović, 2011). Analogno, biološka dimenzija muškoga spola (oslobođenost od trudnoće, rađanja i dojenja) pripisuje muškarcima društvenu funkciju hranitelja, putnika ili ratnika (Garrett, 2009, prema Kušević, 2011). Drugim riječima, esencijalizacija majčinstva i očinstva podrazumijeva uvjerenje da su te uloge prirodne, univerzalne i biološki određene (Irvine, 1990, prema DeLamater, Hyde, 1998), odnosno da različite reproduktivne sposobnosti muškaraca i žena automatski konstruiraju majčinstvo i očinstvo kao dvije zasebne i različite uloge (Silverstein, Auerbach, 1999).

Nasuprot biološkom determinizmu i strukturnom funkcionalizmu stoji socijalni konstruktivizam, teorijsko stajalište prema kojemu se društvene pojave i ljudska stvarnost promatraju kao rezultat svakodnevnih diskurzivnih praksi (DeLamater, Hyde, 1998). Socijalni konstruktivizam ima začetak u filozofiji prosvjetiteljstva, no potpunu prihvaćenost u akademskoj zajednici dobiva knjigom Socijalna konstrukcija zbilje (*The Social Construction of Reality*)², prvi put izdanoj 1966. godine. Osnovna teza knjige jest da je zbilja socijalno konstruirana te da sociologija znanja mora analizirati proces u kojem se ta konstrukcija zbiva (Berger, Luckmann, 1992). Primjena socijalnog konstruktivizma

¹ Ovakva distinkcija između uloga majke i oca sukladna je teorijskoj poziciji strukturnog funkcionalizma koja počiva na socijalizaciji pojedinaca i grupa smatrajući da se cjelina održava tako da dijelovi od kojih je sastavljena obavljaju različite funkcije i time se međusobno nadopunjuju (Kuvačić, 1989).

² Berger, P. L., Luckmann, T. (1992), *Socijalna konstrukcija zbilje: rasprava o sociologiji znanja*. Zagreb: Naprijed.

na obiteljsku pedagogiju naglašava važnost socijalne prakse i skreće pažnju na svakodnevne interakcije i diskurse koji oblikuju roditeljstvo. Važnu ulogu u analiziranju procesa socijalnog konstruiranja roditeljstva odigrao je feminizam, koji ističe da apostrofiranje biologije usporedno sa zapostavljanjem povijesnog i društvenog konteksta dovodi do toga da se nejednakosti između muškaraca i žena pričinjavaju prirodnima, a ne povijesno konstruiranima i promjenjivima (Bem, 1993, prema Gaunt, 2006). Na taj se način rodna nejednakost prikazuje kao neizbježna posljedica bioloških razlika između muškaraca i žena. Stoga mnogi autori feminističkog usmjerenja pozivaju na istoznačno definiranje majčinstva i očinstva te tako i na pokretanje procesa odrođivanja roditeljstva (*degendering parenting*) (hooks 1984, Lorber 2005, Wharton 2005, sve prema Hauser, 2012).

Iako akademska i stručna zajednica već neko vrijeme radi na dekonstrukciji i demistifikaciji prirodnosti roditeljstva (vidjeti Kušević, 2011), istraživanja pokazuju da, kada je riječ o samoj *praksi* roditeljevanja, još uvijek ne možemo govoriti o egalitarnoj podjeli roditeljskih zaduženja oko skrbi za dijete (Kulik, Tsoref, 2010). Naime, emancipacija žena na tržištu rada nije popraćena ekvivalentnom emancipacijom unutar kućanstva pa tako u obiteljima u kojima oba roditelja privređuju, majke i dalje obavljaju više kućanskih poslova (Bond i sur., 2003) te više vremena provode skrbeći o djeci (Craig, 2006), što vrijedi i za domaći kontekst (Klasnić, 2017). Topolčić (2001), pozivajući se na tri istraživanja³ relevantna za Republiku Hrvatsku, ukazuje na izrazitu rodnu segregaciju kada su u pitanju kućanski poslovi - žene dominantno glačaju, kuhaju, peru rublje i suše, usisavaju i sl., dok muškarci mijenjaju osigurače i plinske boce, popravljaju kućanske aparate te toče gorivo. Kritika da su navedeni podaci zastarjeli zato što su istraživanja provedena prije više od dva desetljeća nažalost ne stoji. Slične rezultate dala su i istraživanja novijeg datuma, poput istraživanja o rodnoj ravnopravnosti u Hrvatskoj (CESI, 2011) i istraživanja o utjecaju rodne podjele obiteljskih obaveza i kućanskih poslova na profesionalni život zaposlenih žena (Klasnić, 2017). Navedena istraživanja pokazuju da još uvijek prevladava rodno-stereotipna podjela kućanskih poslova, pri čemu žene obavljaju poslove koji zahtijevaju da ih se radi svakodnevno (kuhanje, čišćenje, pranje i sl.), dok muškarci izvršavaju povremene poslove (plaćanje računa i popravci u

³ Leinert Novosel, 1999, Vučinić-Palašek, 1995, Tomić-Koludrović, Kunac, 1999, sve prema Topolčić, 2001.

kući). Kada je riječ o brizi za djecu, muškarci preuzimaju ulogu pomagača, a ne ravnopravnog partnera, pa je tek manje od jedne petine muškaraca prijavilo da svakodnevno skrbi za dijete kroz igru, hranjenje, pomoć oko zadaće i sl. (*ibid.*). Stoga unatoč zalaganju za ravnopravno roditeljstvo, u ovom radu polazim od teze da su složene društvene prakse konstruirale majčinstvo i očinstvo kao dvije odvojene kategorije te im tako i pristupam.

2.2. Očeva uključenost u odgoj: čime je određena?

Očevi u dvoroditeljskim obiteljima provode sve više vremena sa svojom djecom i pokazuju sve veću želju da budu aktivniji u svojoj roditeljskoj ulozi (Allen, Hawkins, 1999; Cabrera i sur., 2000; Lamb, 2000). Očeva uključenost povezana je s djetetovim boljim školskim uspjehom, većom socijalnom kompetencijom, manjom razinom eksternaliziranih i internaliziranih problema u ponašanju te sa smanjenim rizikom od pojave problema koji mogu biti posljedica ekonomskog siromaštva, poput ranog napuštanja obrazovnog sustava (Marsiglio i sur., 2000).

Ako se proučava literatura o očinstvu, gotovo je sigurno da će se u jednom trenutku pojaviti rečenica: *Očevi su biološka nužnost, ali socijalna slučajnost*. Tu poznatu rečenicu izrekla je kulturna antropologinja Margaret Mead i njome opisala pogled na očinstvo tijekom značajnog perioda ljudske povijesti (McCant, 1987). Međutim, dio povjesničara takvo portretiranje očeva naziva pretjerano simplificiranim (Stearns 1991, Parke, Stearns, 1993, Griswold, 1993, svi prema Parke, 1996). Iako tijekom povijesti nisu skrbili za djecu na isti način kao majke, očevi su imali svoju ulogu u obitelji. Ako proučavamo pisma i mnoge druge zapise iz različitih povijesnih razdoblja, možemo vidjeti da se uloga oca u obitelji mijenjala i može ju se pratiti kroz četiri razdoblja: od moralnog učitelja (*the moral teacher*), zaduženog za moralno nadziranje i usađivanje religijskih vrijednosti, preko hranitelja obitelji (*the breadwinner*), primarno zaduženog za financijsku skrb obitelji, rodnog uzora (*the sex-role model*), odgovornog za rodnu socijalizaciju, pa sve do novog njegujućeg oca (*the new nurturant father*), aktivno uključenog u svakodnevni odgoj i brigu za dijete (Lamb, 2000). Prema tome, očinstvo je *povijesno varijabilna socijalna konstrukcija* zato što je u svaku povijesnu epohu bilo utkano i društveno vjerovanje o ulozi oca u obitelji (Marsiglio i sur., 2000). Evoluciju u proučavanju očeva moguće je pratiti i kroz znanstveni diskurs. Rani radovi istraživali su mogući utjecaj odsutnosti oca na socijalizaciju dječaka, zatim se očinstvo proučavalo kao nužna potpora majčinstvu, a

nakon toga fokus je bio na njihovom odgojnom utjecaju (Čudina-Obradović, Obradović, 2006). Suvremeni radovi ipak sve više naglašavaju važnost onoga što roditelji *čine*, nego onoga što oni *jesu*, odnosno danas su važnije radnje koje se poduzimaju s ciljem podupiranja cjelovitog djetetovog razvoja nego spol roditelja i njegova biološka povezanost s djetetom (Maleš, Kušević, 2011).

I dok je relativno lako pratiti kako se mijenjao pristup očevima, samo definiranje očinstva nije toliko jednostavno kao što se možda naizgled čini. Osim biološke povezanosti s djetetom koja može, ali i ne mora postojati (npr. u slučaju posvojenja djece), u obzir treba uzeti i socijalni kontekst (npr. bogatstvo obiteljskih struktura, poput rekonstruiranih obitelji s poočimima), ali i zakone svake pojedine države (Marsiglio i sur., 2000). Tako se u Hrvatskoj očinstvo utvrđuje bračnom presumpcijom, priznanjem ili sudskom odlukom (Obiteljski zakon, 2015). Fokus na biološku ili bračnu povezanost kod definiranja očinstva naziva se konvencionalni pristup očinstvu, dok nekonvencionalni pristup uzima u obzir *odnos* koji otac ima s djetetom, odnosno formalni kriteriji su zanemareni nauštrb socijalnog konteksta (Marsiglio i sur., 2000). Kako je u ovom radu roditeljstvo shvaćeno kao uloga, a ne biološka zadanost, prilikom definiranja očinstva naglašavaju se *radnje* koje otac izvršava s ciljem cjelokupnog djetetovog razvoja, što ne znači da se implicira njihova apsolutna odvojenost od konvencionalnih kriterija i umanjuje važnost zakonske odgovornosti roditelja prema djetetu. U nastavku rada slijedi opis faktora koji određuju očevu uključenost u odgoj. Važno je uočiti složenost tih faktora zato što se tako ne štiti samo majke od optužbi da su one ključni faktor očeve (ne)uključenosti, već se štiti i očeve od predrasude da je za njihovu uključenost isključivo dovoljna njihova želja da budu uključeni.

Poznati i u literaturi često korišteni model očeve uključenosti sastoji se od tri kategorije: *angažmana*, koji se odnosi na direktnu, jedan na jedan interakciju s djetetom, (npr. igranje, hranjenje, pisanje zadaće); *pristupačnosti*, koja se odnosi na fizičku i psihološku dostupnost djetetu (npr. kuhanje dok se dijete samostalno igra pored oca); i *odgovornosti*, koja se odnosi na poduzimanje konkretnih radnji za djetetovu dobrobit (npr. naručivanje djeteta na pregled kod pedijatra ili briga da ima čistu odjeću) (Lamb i sur., 1985, 1987, prema Lamb 2000). Očevu uključenost određuje više faktora, a svaki od njih sastoji se od nekoliko sastavnica (Parke, 1996) koje su nabrojane u *Tablici 1*. Sve elemente iz tablice ukratko ću objasniti u nastavku teksta.

Tablica 1: Odrednice očeve uključenosti⁴

Kategorije očeve uključenosti	Sastavnice
Individualni faktori	stavovi i vjerovanja o očinstvu iskustva iz obitelji orijentacije osobine ličnosti dob u kojoj je ostvareno očinstvo
Obiteljski faktori	odnos između partnera karakteristike djeteta
Okolinski faktori	formalna i neformalna mreža potpore majčino zaposlenje očevo zaposlenje
Kulturalni faktori	način na koji društvo doživljava očevu uključenost

Važna determinanta očeve uključenosti su *stavovi i vjerovanja koje oni sami imaju o svojoj roditeljskoj ulozi*. Percepcija vlastite važnosti za život djeteta i stavovi o odgoju utječu na njegovu uključenost (Fagan, Barnett, 2003; Volker, 2014). Muškarci koji pozitivno vrednuju očinstvo uključeniji su u odgoj te su skloniji odbaciti vjerovanje o biološkoj determiniranosti spolnih razlika (Johnson, 2001; Parke, 1996). Na očevu uključenost utječu i *iskustva iz obitelji orijentacije*, pri čemu dio istraživanja naglašava poseban utjecaj majke u oblikovanju sinovog roditeljskog ponašanja (Miller, 1994, Anderson, 1990, prema Johnson, 2001), dok se drugi dio istraživanja priklanja teoriji socijalnog učenja prema kojoj muškarci modeliraju svoju očinsku praksu na temelju iskustva s vlastitim ocem (Parke, 1996). Različite *osobine ličnosti*, poput samopouzdanja, samostalnosti, psihološkog blagostanja, unutarnjeg lokusa kontrole i načina suočavanja sa stresom, povezane su s uključenosti u odgoj (Volling, Belsky, 1991). Nadalje, rodne norme prisutne u društvu utječu na uvjerenja ljudi o prikladnosti određenih zadataka za muškarce i žene, što kao posljedicu može imati usmjerenost muškaraca na posao i karijeru, a žena na djecu i obitelj (Coltrane, 1996, prema Aldous, Mulligan, Bjarnason, 1998). Slično tome, tendencija partnera da esencijaliziraju majčinstvo i očinstvo određuje način kako alociraju odgovornosti vezane uz odgoj djeteta (Gaunt, 2006). *Dob u kojoj je ostvareno očinstvo* također određuje razinu očeve uključenosti. Percepcija očeva adolescentne i mlađe dobi kao neuključenih i zanemarujućih prema odgoju djeteta je

⁴ Tablica je adaptirana prema Parke (1996). Adaptacija je izvršena preuzimanjem izvorne tablice i nadopunjavanjem iste osuvremenjenim spoznajama o faktorima očeve uključenosti.

štetna i stereotipna, no empirijski nalazi ipak potvrđuju da očevi koji su odgađali roditeljstvo pokazuju veći interes i aktivnost u odgoju. (Parke, 1996).

Dijada između majke i oca, koju karakteriziraju pohvale, ohrabrivanja i poticanja s majčine strane, značajno je povezana s kvalitetom i količinom vremena koju otac provodi s djetetom (McBride i sur., 2005; Volker, 2014), a isto vrijedi i u suprotnom smjeru. Naime, kvaliteta bračnog ili partnerskog odnosa više utječe na odnos otac-dijete nego na odnos majka-dijete, pa u slučaju konfliktnog i neskladnog bračnog odnosa očevi pokazuju tendenciju povlačenja iz odnosa s djetetom (Parke, 1996; Aldous, Mulligan, Bjarnason, 1998). Jednostavnije rečeno, očevi koji su nesretni odnosom s partnericom vjerojatno su manje uključeni u život svoje djece. Također se pokazalo da očevi koji su bili uključeni u donošenje odluka vezanih uz trudnoću kasnije pokazuju viši stupanj uključenosti u odgoj (Johnson, 2001). Pored odnosa između partnera obiteljskim faktorima pripadaju i *različite karakteristike djeteta* (primjerice spol i dob) koje u određenoj mjeri mogu predviđati očevu uključenost (Volker, 2014; Aldous, Mulligan, Bjarnason, 1998; Parke, 1996). Na temelju toga, očevi više vremena provode sa sinovima nego s kćerima, njihova se uključenost povećava kako dijete napušta razdoblje ranog djetinjstva te se opet smanjuje kako dijete ulazi u doba adolescencije.

Jedna od sastavnica okolinskih faktora su *formalna i neformalna podrška*, pri čemu se potonja odnosi na podršku koju očevi dobivaju od proširene obitelji, prijatelja, kolega s posla, susjeda ili vjerskih organizacija, dok se formalna podrška odnosi na institucije poput mjesta zaposlenja, sustava socijalne skrbi, ustanova ranog odgoja i sl. (Parke, 1996). Jedan od primjera formalne podrške može biti sustav roditeljskog dopusta. Naime, istraživanja provedena u Švedskoj, Ujedinjenom Kraljevstvu, SAD-u i Njemačkoj pokazala su da su očevi koji su koristili roditeljski dopust bili uključeni u brigu za svoju djecu, nego očevi koji nisu željeli ili mogli koristiti tu mogućnost (Haas, Hwang, 2008, Tanaka, Waldfogel, 2007, Nepomnyaschy, Waldfogel, 2007, Schober, 2014, svi prema Bünning, 2015). Razlog za slabiju uključenost očeva koji nisu koristili roditeljski dopust može biti osjećaj frustracije, anksioznosti i nesposobnosti koji proizlazi iz toga što nisu imali dovoljno vremena da nauče vještine potrebne za adekvatnu skrb o djetetu (Magaraggia, 2012). Na očevu uključenost utječe i *njegov posao*. Prema teoriji ljudskog kapitala, partner koji više ekonomski doprinosi obitelji izvršava manje poslova vezanih uz kućanstvo i odgoj, pa ako otac ima viši prihod i prestižniji posao od majke, samim

time bit će manje uključen u odgoj i vođenje brige o kućanstvu (Coltrane, Ishii-Kuntz, 1992, prema Aldous, Mulligan, Bjarnason, 1998). Viši prihod i prestižni posao često se povezuju s većim zahtjevima poslovne okoline, stoga natjecateljska klima i razni pritisci na poslu nerijetko prisiljavaju muškarce da ograniče vrijeme koje provode kod kuće (Gregory, Milner, 2011). Osim pritiska da ostvare uspješnu karijeru, što treba promatrati i iz pozicije hegemonijskog maskuliniteta (White, 1994; CESI, 2011), veću posvećenost poslu moguće je povezati i s veličinom obitelji kojoj muškarac doprinosi. Zbog toga ne čudi da očevi u većim obiteljima osjećaju veći hraniteljski pritisak (Flouri, Buchanan, 2003). Dodatno, na očevu uključenost utječu i posebnosti određenog posla poput stresa, razine autonomije, kompleksnosti radnih zadataka i sl. (Parke, 1996). U ovom kontekstu važno je uzeti u obzir i *majčino zaposlenje*, zato što se očeva uključenost povećava proporcionalno s brojem sati koje majka odrađuje izvan kuće (Parke, 1996; Aldous, Mulligan, Bjarnason, 1998; Gaunt, 2006).

Kultura je ta koja očevima pruža norme ponašanja pa ako se ne promijeni *način na koje šire društvo percipira očevu uključenost*, teško da će doći do značajnih promjena u očevoj uključenosti kod odgoja djece (Parke, 1996). Jedna od društvenih karakteristika je i esencijalizacija roditeljskih uloga, pri čemu se muškarce dominantno pozicionira u hraniteljsku, a ne odgojnu sferu. Navedenu poziciju očeva društvo rijetko propituje što doprinosi širenju štetnih stereotipa (Silverstein, Auerbach, 1999).

Na kraju, u kontekstu proučavanja očeva i njihove uključenosti u odgoj, zanimljivo je spomenuti okolnosti Drugog svjetskog rata. U to vrijeme počelo se intenzivno istraživati lišenost majke u odgoju, a najveći doprinos toj temi dao je John Bowlby (Lamb, 2000). U svojoj teoriji privrženosti Bowlby (1979) naglašava kako stvaranje ranih veza i kvalitetna briga u dojenačkoj dobi predstavljaju temelj za kasnije uspješno psiho-socijalno funkcioniranje pojedinca, odnosno on dokazuje da izostanak majčinske ljubavi u ranoj dobi može prouzročiti psihološke traume za dijete. Iako su istraživanja lišenosti majke u odgoju već sedamdesetih godina bila podvrgnuta snažnim kritikama zbog metodoloških pogrešaka i djelomičnog pojednostavljivanja, navedene kritike nisu značajno odjeknule (Lamb, 2000). To je omogućilo daljnje naglašavanje važnosti majke, dok je važnost drugih odgojnih figura, poput figure oca, ostala podcijenjena (*ibid.*). Ovo je tek jedan od primjera zašto je ranije predstavljen Bronfenbrennerov teorijski model dragocjen prilikom provođenja društvenih istraživanja.

2.3. Uloga majke u oblikovanju roditeljske uloge oca

Uloga majke u oblikovanju roditeljske uloge oca apstraktna je ideja čiju formulaciju treba započeti oslanjanjem na jasno definirane i operacionalizirane modele. Proučavanjem znanstvenih radova o ovoj temi uvidjela sam da joj autorice i autori najčešće pristupaju kroz model zajedničkog roditeljstva (vidjeti primjerice McHale i sur., 2000; Margolin, Gordis, John, 2001; McHale, Kuersten-Hogan, Rao, 2004; Van Egeren, Hawkins, 2004) i model majčinskog čuvanja prolaza (vidjeti primjerice Allen, Hawkins, 1999; Fagan, Barnett, 2003; Cannon i sur., 2008; Puhlman, Pasley, 2013, 2017). Neki od tih autora (npr. Fagan, Barnett, 2003 ili Van Egeren, Hawkins, 2004) navode kako su ti modeli derivirani iz teorije obiteljskih sustava. Teorija obiteljskih sustava općenito se bavi obiteljskom dinamikom što podrazumijeva proučavanje obiteljskih struktura, uloga unutar obitelji, načina na koji članovi obitelji komuniciraju i odnosa moći unutar obitelji (Rothbaum i sur., 2002). Procijenila sam da za potrebe ovoga rada nema potrebe ići u širinu koju nudi teorija obiteljskih sustava te ću temi istraživanja pristupiti koristeći model zajedničkoga roditeljstva, koji općenito govori o odnosu između roditelja, i model majčinskoga čuvanja prolaza, koji se specifično fokusira na odnos majke prema ocu.

Međusobna usklađenost roditelja koji dijele istu odgojnu zadaću značajna je ne samo za dijete već i za same roditelje za koje ona predstavlja novi stupanj u procesu razvoja većine odraslih ljudi (Van Egeren, Hawkins, 2004). Iako se ta koordinacija ponekad može činiti vrlo teškim zadatkom pored svih ostalih koje odgoj iziskuje, ona uvelike doprinosi razvoju djeteta u jednu sretnu i odgovornu osobu. Stoga je pomalo neobično što je znanost odnos između roditelja dugo vremena zanemarivala (McHale, Kuersten-Hogan, Rao, 2004). Ipak, u posljednjih dvadesetak godina došlo je do zaokreta. Zajedničko roditeljstvo, u literaturi poznato još i kao dijeljeno roditeljstvo (*shared parenting*), partnerstvo između roditelja (*parenting partnership*) i savezništvo između roditelja (*parenting alliance*) (Deutsch, 2001, Floyd, Zmich, 1991, Cohen, Weissman, 1984, svi prema Van Egeren, Hawkins, 2004), općenito je definirano kao način na koji roditelji surađuju kroz svoje roditeljske uloge (Feinberg, 2003). Ono postoji kada najmanje dvije osobe dijele odgovornost za odgoj djeteta na temelju njihovog međusobnog dogovora ili društvenih normi, a sastoji se od trajne i uzajamne podrške i koordinacije (ili njihovog nedostatka) koju roditelji pokazuju u kontekstu odgoja (Feinberg 2003; Van Egeren, Hawkins, 2004). Iako je zajedničko roditeljstvo recipročan proces, zbog povijesnih i društvenih trendova

koji su oblikovali suvremenu obitelj, odnos majke prema ocu podrobnije je istražen od odnosa oca prema majci. Valja dodati da majke i očevi ne doživljavaju stavove svojih partnera o njihovim roditeljskim sposobnostima na jednak način. Naime, način na koji se majke odnose prema ocu, razmišljaju o njegovoj uključenosti u odgoj i njegovim roditeljskim kompetencijama, igra značajnu ulogu u očevoj percepciji sebe kao roditelja. Drugim riječima, nedostatak podrške od strane partnerice može se negativno odraziti na očevu uključenost, dok su majke manje sklone oslanjati se na potrebu za partnerovom podrškom ili afirmacijom (Van Egeren, Hawkins, 2004). Povezanost majčinog ponašanja i očeve uključenosti u odgoj detaljnije je istražena unutar modela majčinskog čuvanja prolaza.

Određenje majčinskog čuvanja prolaza mijenjalo se kroz vrijeme. Među prvima su ga definirali Allen i Hawkins (1999, 200) kao „skup stavova i ponašanja koji u konačnici sprječavaju suradnju između muškarca i žene u obitelji ograničavajući muškarčeve prilike za učenje i razvoj kroz brigu za dom i djecu“. Oni su također identificirali tri elementa važna za razumijevanje majčinskog čuvanja prolaza. Prvi od njih su *standardi i odgovornosti*, koji se odnose na majčin otpor prema oslobađanju od odgovornosti, kontinuirano preuzimanje zadataka, postavljanje standarda u kojima je dosljedna te upravljanje stupnjem uključenosti oca. Zatim slijedi *potvrda majčinog identiteta*, koja se odnosi na potrebu za vanjskim dokazom valjanosti majčinske uloge. Posljednji element je *razlikovnost obiteljskih uloga*, koji se odnosi na majčina očekivanja o postojanju podjele rada i određivanju jasnih područja djelovanja za muškarce i žene (*ibid.*). Kako su istraživanja majčinskog čuvanja prolaza napredovala, tako se s vremenom navedeno određenje promijenilo i proširilo, pa je uz restrikciju unutar definicije dodana i poticajna dimenzija. Zbog toga je postalo općeprihvaćeno govoriti o „ponašanjima i stavovima majki koji mogu poduprijeti ili ograničiti sudjelovanje oca u odgoju djece“ (Schoppe-Sullivan i sur., 2015, 166). Naposljetku su Puhlman i Pasley (2013) identificirali još jednu bitnu dimenziju za razumijevanje majčinskog čuvanja prolaza, a to je kontrola. Oni kontrolu definiraju (2013, 179) kao „ponašanje kojim se odražava pokušaj da se upravlja dotokom informacija, energije, izvora i ljudi (upravljanje granicama) te da je ona ključna za razumijevanje ponašanja u slučaju majčinskog čuvanja prolaza“, a ostvaruje se ovisno o stupnju u kojem „a) majka zadržava vodeći položaj u obitelji te zadržava moć da donosi odluke o funkcioniranju obitelji i b) majka nadzire interakcije između oca i djeteta“. Na

temelju navedenih dimenzija, majčinsko čuvanje prolaza definira se kao „skup složenih ponašanja i interakcija između roditelja unutar kojeg majke utječu na uključenost očeva kroz ponašanje koje ima odlike kontrole, restrikcije i poticajnog ponašanja, a koje je usmjereno na očevu interakciju s djecom i njegovo odgajanje djece, a takvo je ponašanje ujedno često i dosljedno“ (Puhlman, Pasley, 2013, 177). U nastavku rada proširila sam navedene tri dimenzije s dimenzijama podrške i sputavanja iz modela zajedničkog roditeljstva.

2.3.1. Poticajna, restriktivna i kontrolirajuća ponašanja od majke prema ocu

Poticajno moderiranje prolaza koristim kao hiperonim za različite termine koje autori koriste kada opisuju stimulativne radnje majke prema ocu s ciljem da otac zadrži ili poveća svoju razinu uključenosti te da se osjeća ugodnije i sposobnije u svojoj roditeljskoj ulozi. Neki od tih termina su podrška (Feinberg, 2003; Van Egeren, Hawkins, 2004), otvaranje prolaza (Holmes i sur., 2013) i ohrabrenje (Schoppe-Sullivan i sur., 2015). Poticajno moderiranje prolaza očituje se kroz potvrđivanje očevih kompetencija, uočavanje i poštivanje doprinosa koje otac ulaže u odgoj te podupiranje očevih odluka i njegovog autoriteta (Feinberg, 2003; Van Egeren, Hawkins, 2004; Margolin, Gordis, John, 2001). Neki od primjera takvog ponašanja uključuju, ali nisu ograničena na, davanje komplimenata ocu, pozivanje oca na sudjelovanje, traženje očevog mišljenja, poticanje očeva da provode vrijeme nasamo s djetetom, davanje korisnih povratnih informacija tijekom druženja s djecom, traženje pomoći oca u roditeljskim i kućanskim poslovima, korištenje poticajnih i pohvalnih fraza u kontaktu s ocem te obilježavanje dana koji naglasak stavljaju na očeve, npr. očev rođendan (Cannon i sur., 2008; Holmes i sur., 2013; Allen, Hawkins, 1999; Puhlman, Pasley, 2013). Uz otvoreno poticanje određenog ponašanja, majke mogu pokušati koristiti poticajne oblike neverbalne komunikacije s očevima (koristeći se dodirima, izrazima lica i drugim oblicima neverbalne komunikacije) te mogu hvaliti oca pred drugim osobama, uključujući djecu (Puhlman, Pasley, 2013). Majka može vrijeme nasamo s djetetom iskoristiti da učvrsti ili oslabi djetetovu povezanost s ocem, ovisno o tome predstavlja li partnera djetetu u pozitivnom ili negativnom kontekstu (McHale, Kuersten-Hogan, Rao, 2004). Osim toga, poticajno moderiranje prolaza podrazumijeva da majke prihvaćaju partnerova odgojna nastojanja te da ih nadograđuju (Feinberg, 2003). Upravo to jačanje i učvršćivanje očevih odgojnih nastojanja za neke je autore najvažnije obilježje istinske podrške, zato što međusobna

podrška u odgoju ne znači samo da se partneri deklarativno slažu da će surađivati, već da uistinu i surađuju te ulažu napore kako bi postigli zajednički dogovorene ciljeve (McHale, Kuersten-Hogan, Rao, 2004). Majke mogu poticajno moderirati prolaz pružajući partneru instrumentalnu podršku (izravnu pomoć u obliku neke usluge, npr. jednostavno dodavanje igračke na zamolbu partnera) i emocionalnu podršku (pružanje brige, prihvaćanja, odobravanja i ljubavi), što određena grupa autora smatra neophodnim faktorom učinkovitog roditeljstva (Belsky, 1984, Belsky, Volling, 1986, prema Margolin, Gordis, John, 2001).

Restriktivno moderiranje prolaza koristim kao hiperonim za različite termine koje autori koriste kada opisuju subverzivne radnje majke prema ocu s ciljem da otac smanji razinu svoje uključenosti te da se osjeća neadekvatno i obeshrabreno u svojoj roditeljskoj ulozi. Neki od tih termina su sputavanje (Feinberg 2003; Van Egeren, Hawkins, 2004), zatvaranje prolaza (Holmes i sur., 2013), sprječavanje (Allen, Hawkins, 1999) i obeshrabrivanje partnera (Schoppe-Sullivan i sur., 2015). Restriktivno moderiranje prolaza se sastoji od strategija i radnji koje oca sprječavaju u postizanju roditeljskih ciljeva, kritiziranja i omalovažavanja oca, nabijanja krivnje ocu i nedostatka poštovanja prema njemu i/ili njegovim odlukama (Feinberg, 2003; Van Egeren, Hawkins, 2004). Primjeri takvih ponašanja su otvoreno kritiziranje, vrijeđanje i obrazlaganje ocu zašto ona smatra da je krivo postupio, ali i suptilna, ujedno i učestalija, ponašanja poput prekidanja vremena koje otac provodi s djetetom, odvrćanja od komuniciranja s djetetom te izbjegavanja rasprava o odgoju djeteta ili zanemarivanje onoga što je otac rekao ukoliko do rasprave dođe (Van Egeren, Hawkins, 2004; Puhlman, Pasley, 2013). Neka restriktivna ponašanja mogu biti suptilnija, poput jadanja drugima u vezi očeva ponašanja, popravljnja poslova koje je obavio otac, određenih oblika neverbalne komunikacije (npr. okretanje očima, prijekorni pogledi), sarkastičnog komentiranja očevih odgojnih postupaka i sličnih (Puhlman, Pasley, 2013). Osim toga, neki se roditelji ponašaju kompetitivno tako da postizanje autoriteta ili bliskosti oca s djetetom predstavlja poraz za majku (Ihinger-Tallman i sur., 1995, prema Feinberg, 2003). Restriktivno moderiranje prolaza se može pojaviti i kada je otac odsutan, primjerice kada majka djetetu daje omalovažavajući komentar o ocu ili ga isključuje iz željene aktivnosti (McHale i sur., 2000). Također, ubacivanje ocu i preuzimanje roditeljskog zadatka kako bi ga majka

obavila na svoj način koji smatra ispravnim još je jedan primjer restriktivnog moderiranja prolaza (Van Egeren, Hawkins, 2004).

Kontrola prolaza odnosi se na radnje majke prema ocu s ciljem da majka nadzire odnos između partnera i djeteta, ali se iz tih radnji ne može zaključiti imaju li one poticajnu ili restriktivnu dimenziju (Puhlman, Pasley, 2013). Za razliku od restriktivnog moderiranja prolaza koje se odnosi na specifična ponašanja majke u namjeri da ograniči sudjelovanje oca u odgoju, kontrola se odnosi na stupanj nadzora koji majka ima nad odnosom otac–dijete, ali sama po sebi nije restriktivna (*ibid.*) Majke koje karakterizira niska ili nepostojeća kontrola gledaju na sebe i svoje partnere kao jednake u roditeljstvu te im ne govore kada i kako će biti uključeni u odgoj. One očekuju od partnera da će samoinicijativno preuzeti odgovornost i raditi na odnosu sa svojim djetetom. S druge strane, majke koje pokazuju visoku razinu kontrole postavljaju pravila koja partneri moraju slijediti, nadziru interakcije između oca i djeteta, izrađuju obiteljski raspored prema vlastitim preferencijama te ponekad traže od partnera da objasne kako njihova prisutnost pridonosi djetetovoj dobrobiti (*ibid.*).

Na temelju navedenih radnji moguće je razlikovati polarizirane i ambivalentne moderatorice prolaza. Majke koje pripadaju polariziranom tipu jasno znaju žele li da su njihovi partneri uključeni ili neuključeni te se ponašaju u skladu s tom preferencijom. S druge strane, ambivalentne moderatorice prolaza zbunjene su po pitanju očeve uključenosti pa prema partneru pokazuju nedosljedno ponašanje (*ibid.*). Svaki od navedena dva tipa još je detaljnije razrađen u četiri podtipa s obzirom na razinu kontrole, restrikcije i poticanja⁵ što upućuje na složenost i dinamičnost roditeljskog odnosa.

2.3.2. Čimbenici u pozadini majčinskog oblikovanja roditeljske uloge oca

Do sada je postalo jasno kako se uz odnos majke prema ocu nerijetko vežu negativni termini, poput sprječavanja (Allen, Hawkins, 1999), obeshrabrivanja (Schoppe-Sullivan

⁵ Daljnje predstavljanje i analiziranje ove klasifikacije nadilazi potrebe ovoga rada te sugeriram vidjeti Puhlman, Pasley, 2013 za detaljan i sistematičan uvid u ovu temu. Ovdje ću navesti samo jedan primjer klasifikacije radi bolje jasnoće. Primjerice, jedan od ukupno osam podtipova naziva se poticajno otvaranje prolaza (*facilitative gate openers*) i pripada polariziranom moderiranju prolaza. Ono se odnosi na visoku razinu poticanja i kontrole te nisku razinu restrikcije, a karakteristična ponašanja majki koje pripadaju ovom podtipu su usmjeravanje oca kako da se igra s djetetom, organiziranje vremena oca i djeteta te obilježavanje važnih datuma o očevima (npr. Dan očeva ili očev rođendan).

i sur., 2015), ograničavanja (Cannon i sur., 2008; Puhlman, Pasley, 2013), sputavanja (Feinberg 2003; Van Egeren, Hawkins, 2004) i sl. Ako uzmemo u obzir konstruktivnu snagu jezika, čitajući ovakve definicije lako je optužiti majke za podređen položaj očeva u procesu odgoja. Međutim, namjera ovog rada nije pozicioniranje majki unutar modela deficita koji podrazumijeva precizno detektiranje svega što kod njih nije dobro i čime one negativno utječu na očeve, stoga je nužno uočiti različite čimbenike koji dovode do toga da majka moderira očevu ponašanje, a koji se nipošto ne iscrpljuju u individualnim karakteristikama majke. Stoga ću u nastavku rada predstaviti čimbenike koji se mogu povezati s moderiranjem prolaza. Radi bolje preglednosti čimbenike sam sistematizirala u tri kategorije: *individualne karakteristike majke*, *karakteristike obitelji* i *karakteristike društva i okoline*. U *Tablici 3* sažeto sam navela spomenute kategorije te prikazala od čega se sastoje, a u nastavku rada svaku ću sastavnicu detaljnije objasniti.

Tablica 3: Čimbenici u pozadini majčinskog čuvanja prolaza

Kategorije	Sastavnice
Individualne karakteristike majke	stavovi prema očevoj uključenosti u odgoj sklonost roditeljskom perfekcionizmu narušeno psihološko blagostanje razina obrazovanja religioznost
Karakteristike obitelji	roditeljski stil intenzivnog majčinstva stabilnost partnerskog odnosa specifična ponašanja oca stavovi o rodnim ulogama visina obiteljskih primanja
Karakteristike društva i okoline	društvena percepcija žena i majčinstva situacija na tržištu rada društvena percepcija očinstva

Majke su tradicionalno prepoznate kao primarni nositelji odgovornosti za odgoj djece. Upravo zato neke majke percipiraju svoje partnere manje sposobnim roditeljima od njih samih te smatraju da oni imaju niže standarde o vođenju kućanstva (Fagan, Barnett 2003; Kulik, Tsoref, 2010). U skladu s tim, *majčini stavovi prema očevoj uključenosti u odgoj djece* i njeno zadovoljstvo tom uključenosti, određuju razinu moderiranja njegove roditeljske uloge. Ako su zadovoljne očevom uključenosti tada se ponašaju karakteristično za poticajno moderiranje prolaza, no u slučaju nezadovoljstva upuštaju se

u restriktivno moderiranje prolaza (de Luccie, 1995). Vrlo slična sastavnica je i *sklonost roditeljskom perfekcionizmu*. Majke koje pokazuju više razine perfekcionizma ujedno pokazuju i tendenciju isključivanja oca iz odgoja. Drugim riječima, majke koje pokazuju pretjerano visoke standarde za roditeljstvo svog partnera sklonije su češće kritički nadgledati njegovu uključenost u odgoj i pronalaziti argumente zašto ona nije dovoljno dobra (Schoppe-Sullivan i sur., 2015). *Narušeno psihološko blagostanje*, poput depresije, anksioznosti i neuroticizma, povezano je s restriktivnim moderiranjem prolaza (Schoppe-Sullivan i sur., 2015). Taj je nalaz u skladu s teorijom koja naglašava važnost roditeljskog psihološkog funkcioniranja za učinkovito roditeljstvo, kao i s literaturom koja povezuje loše psihološko funkcioniranje s roditeljskim teškoćama i problemima u partnerskom odnosu (Feinberg, 2003; Schoppe-Sullivan i sur., 2015). *Majčina razina obrazovanja* povezana je s moderiranjem očevog ponašanja prema čemu viša razina obrazovanja znači manje kontrole i restriktivnog moderiranja prolaza (Kulik, Tsoref, 2010). *Majčina religioznost* također je povezana s moderiranjem prolaza. Majke koje pozitivno vrednuju i prakticiraju religiju ponašaju se karakteristično za poticajno moderiranje prolaza (Schoppe-Sullivan i sur., 2015). Religiozni očevi aktivnije sudjeluju u odgoju (King, 2003, Wilcox, 2002, prema Schoppe-Sullivan i sur., 2015) te vjerska učenja općenito naglašavaju važnost obitelji u životu pojedinca, što u konačnici usmjerava roditelje prema suradničkom i podupirućem odnosu.

Među majkama srednje klase trenutno dominira roditeljski stil *intenzivnog majčinstva* koji u prvi plan stavlja zadovoljenje djetetovih potreba nauštrb majčinih (Hays, 1996). S obzirom na to da intenzivno majčinstvo podrazumijeva značajnu emocionalnu, kognitivnu i vremensku iscrpljenost, žene doživljavaju teškoće u usklađivanju poslovne i obiteljske sfere, što uzrokuje restriktivno moderiranje prolaza u namjeri ostvarivanja veće razine kontrole nad obiteljskim životom i zaštitom majčinskog identiteta (Pedersen, Kilzer, 2014). Važnu ulogu u moderiranju prolaza ima i *stabilnost partnerskog odnosa*. Naime, majke češće restriktivno moderiraju i kontroliraju prolaz ako odnos s partnerom doživljavaju narušenim i nestabilnim (Schoppe-Sullivan i sur., 2015). Restriktivnom i kontrolirajućem ponašanju mogu pridonijeti i *specifična ponašanja oca* poput zlostavljanja djece, negativnih uvjerenja i stavova te drugih opasnih ponašanja. U tom slučaju majka intervenira s ciljem zaštite djece od nasilnih, bijesnih ili na bilo koji drugi način emocionalno nedostupnih očeva (Sano i sur., 2008, prema Puhlman, Pasley, 2013;

Stevenson i sur., 2014). Uz to, *visina obiteljskih primanja* povezana je s moderiranjem prolaza; što su obiteljski prihodi viši, restriktivno moderiranje prolaza je niže (Kulik, Tsoref, 2010). U većini slučajeva obrazovaniji roditelji obično imaju viša primanja i liberalnije stavove o raspodjeli kućanskih i obiteljskih obaveza. Razina obrazovanja može utjecati na i sljedeću sastavnicu koju čine *stavovi o rodnim ulogama*. U obiteljima koje njeguju tradicionalne rodne uloge postoji stereotipna, kruta podjela rada; otac je odgovoran za uzdržavanje obitelji i ne sudjeluje u odgoju djece ili kućanskim poslovima, a majka se brine o potrebama članova obitelji te je odgovorna za kućanske poslove. Suprotno tome, u obiteljima s egalitarnim pogledima na svijet, podjela zadaća među partnerima je fleksibilna, a majke poticajno moderiraju prolaz prema očevima (Hoffman, Moon 1999, Coltrane, Ishii-Kuntz 1992, prema Kulik, Tsoref, 2010; Meteyer, Perry-Jenkins, 2010, prema Schoppe-Sullivan i sur., 2015).

Što se tiče karakteristika društva i okoline, važno je prepoznati način na koji *društvo percipira žene i majčinstvo*. Rod i majčinstvo snažno su isprepleteni, odnosno jedno je konstitutivni element drugoga (Nakano Glenn, 1994). Kroz povijest se smatralo da ostvarenim majčinstvom žena ispunjava svoju rodnu ulogu, a ideal ženstvenosti bio je nezamisliv bez ostvarenog majčinstva. Ovo uvjerenje djelomice se zadržalo i do danas, stoga ne čudi da se majke kulturološki prepoznaju kao centar brige i odgoja u obiteljskom životu. U skladu s tim, obavljanje tradicionalnih majčinskih zadaća unutar obitelji ženi pruža mogućnost da potvrdi sebi i drugima da je dobra majka (Allen, Hawkins, 1999). Drugim riječima, obavljanjem većine poslova vezanih za obiteljski život te ograničavanjem oca u sudjelovanju, žena dokazuje sebi i ostalima da je sposoban član svoje rodne kategorije, s vještinama i željom za djelovanje u skladu s prikladnim rodno-tipiziranim ponašanjem (Gaunt, 2008). Važan društveni faktor je i *situacija na tržištu rada*. Proklamirana rodna jednakost i pravna regulativa nažalost još uvijek nisu u cijelosti uklonili diskriminaciju žena na tržištu rada (Galić, Nikodem, 2009). U slučaju da je žena zaposlena na slabo plaćenju poziciji koja joj onemogućuje razvitak potencijala, ne nudi prilike za napredovanje te je povezana s niskom razinom prestiža, ona se okreće domu kao području u kojem može uživati u moći, autoritetu i statusu. Upravo zato mnoge žene nisu voljne predati ili dijeliti kontrolu nad tim područjem gdje mogu biti dominantne (Allen i Hawkins, 1999; Thompson, Walker, 1989, Hawkins, Roberts, 1992, Lamb, 1997, prema Gaunt, 2008). Još jedan okolinski čimbenik je i *društvena percepcija očinstva kroz*

model deficita. Očeve se u javnom diskursu nerijetko opisuje riječima poput *nedovoljno uključeni, nekvalificirani, manje sposobni, neadekvatni ili sebični* (Doherty, 1991, prema Allen, Hawkins, 1999). Takvu sliku očinstva značajno podupiru i mediji svojim grotesknim reprezentacijama očeva (Scharrer, 2001), pa u konačnici takav referentni okvir daje snažan poticaj majkama da kontroliraju i restriktivno moderiraju prolaz.

3. Empirijsko istraživanje

3.1. Određenje problema istraživanja

Osnovni koncept empirijskoga istraživanja predstavlja uloga majke u oblikovanju roditeljske uloge oca. Kako je u teorijskome dijelu rada opisano, ta se uloga može sastojati od triju ključnih komponenti. To su radnje podržavanja i poticanja oca prilikom njegove uključenosti u odgoju s ciljem da otac zadrži ili poveća svoju razinu uključenosti te da se osjeća ugodnije i sposobnije u svojoj roditeljskoj ulozi. Majčina uloga u oblikovanju roditeljske uloge oca podjednako uključuje radnje sputavanja i sprečavanja oca u njegovim odgojnim nastojanjima s ciljem da otac smanji razinu svoje uključenosti te da se osjeća neadekvatno i obeshrabreno u svojoj roditeljskoj ulozi. Dio uloge također podrazumijeva i majčinu kontrolu nad interakcijama između oca i djeteta s namjerom nadziranja partnerova ponašanja u tom odnosu.

Ova tema je predmet brojnih inozemnih istraživanja već više desetljeća. Rani radovi najviše su se fokusirali na restriktivno moderiranje prolaza (DeLuccie, 1995; Allen, Hawkins, 1999), zatim na poticajno moderiranje prolaza (Cannon i sur., 2008; Schoppe-Sullivan i sur., 2015), a naposljetku i na kontrolu prolaza (Puhlman, Pasley, 2013, 2017). Istraživanja o moderiranju prolaza provedena su u dvoroditeljskim obiteljima (Pedersen, Kilzer, 2014; Radcliffe, Cassell, 2014), kao i u jednoroditeljskim obiteljima nakon prekida partnerstva (Pruett, Arthur, Ebling, 2006). Prikupljeni podaci uspjeli su objasniti i zašto do moderiranja prolaza uopće dolazi (Cannon i sur., 2008; Gaunt, 2008; Kulik, Tsoref, 2010) te su povezali moderiranje prolaza s majčinskim identitetom (Hauser, 2015), problemima u partnerskom odnosu (Stevenson i sur., 2014) i očevom uključenosti (Fagan, Barnett, 2003; McBride i sur., 2005, Stevenson i sur., 2014).

Unutar više različitih domaćih istraživanja rodne tematike (Topolčić, 2001; CESI, 2011; Kamenov, Jugović, 2011; Klasnić, 2017) bogato je dokumentirano kako roditelji međusobno dijele svoje roditeljske obaveze. Međutim, ostalo je nedostatno istraženo kakav je odnos između roditelja *nakon* te podjele, odnosno nastoje li majke svojim ponašanjem smanjiti, zadržati ili povećati razinu očeve uključenosti. Stoga je temeljni cilj ovog istraživanja *opisati kako sudionice istraživanja razumiju optimalnu distribuciju roditeljskih uloga majke i oca te kako oblikovanju roditeljske uloge oca prilaze u svojoj roditeljskoj praksi.*

3.2. Postupci i instrumenti istraživanja

Cilj istraživanja odgovara pretpostavkama kvalitativne paradigme koja „uvijek proučava subjekte u svojem povijesnom i socijalnom kontekstu nastojeći razumjeti i interpretirati smisao ili značenje njihovih radnji, doživljaja i svakodnevnog iskustva“ (Halmi, Crnoja, 2003, 195). Za prikupljanje podataka koristila sam polustrukturirani intervju. Intervju sam odabrala zato što njime dobiveni podaci daju uvid u razmišljanja o određenom problemu, osjećaje koje ispitanici gaje u vezi njega te kako interpretiraju svijet koji ih okružuje (Merriam, 2009; Milas, 2009). Razlog za odabir polustrukturiranog intervju bile su njegove karakteristike; postojanje protokola intervju ulijevalo mi je sigurnost, dok mi je određena razina fleksibilnosti odgovarala zbog mogućnosti postavljanja potpitanja. Kasnijim iščitavanjem transkripta uočila sam da sam dimenziju fleksibilnosti sve više iskorištavala s povećanjem broja intervjuiranih sudionica. Drugim riječima, u prvim intervjuima strogo sam se držala protokola, a onda sam u svakom nadolazećem postavljala sve više potpitanja, tražila primjere ili parafrazirala sudionicu da provjerim jesam li ju ispravno razumjela. Na tom tragu, mislim da je polustrukturirani intervju bio dobar izbor zato što smatram da se u slobodnom intervjuu s trenutnom razinom istraživačkog iskustva zasigurno ne bih snašla, a zatvorena struktura ne bi mi omogućila da na licu mjesta poboljšam protokol i tako dobijem vrjednije nalaze. Protokol intervju nalazi se u *Prilogu 1*. Prilikom konstruiranja protokola intervju nastojala sam izbjegavati stručnu terminologiju, pitanja zatvorenog tipa, pitanja koja su sugestivna i ona koja u sebi sadrže seriju više pitanja.

3.3. Uzorak

Sudionice ovog istraživanja čine prigodan (neprobabilistički) uzorak do kojeg sam došla putem društvenih mreža. Sudionice su morale zadovoljiti dva uvjeta. Prvi, da odgajaju barem jedno dijete predškolske dobi, odnosno uzrasta od rođenja do navršениh 7 godina. Ta je dob odabrana zato što su djeca tada, u odnosu na osnovnoškolsku ili srednjoškolsku dob, najmanje samostalna, što podrazumijeva veći roditeljski angažman prilikom skrbi za dijete. Drugi je uvjet bio da sudionice dijete odgajaju s partnerom suprotnog spola unutar istog kućanstva, pri čemu formalno-pravni status odnosa nije relevantan za ovo istraživanje. Broj sudionica nije bio unaprijed određen, već sam se prilagođavala nadolazećim podacima, odnosno istraživanje je završilo kada su se

razmišljanja u intervjuima počela ponavljati. Takav se postupak u literaturi naziva teorijsko zasićenje (Strauss i Corbin, 1990, prema Milas, 2009) ili saturacija (Halmi, 1996).

Konačni uzorak sastojao se od 10 sudionica⁶. Najmlađa sudionica ima 23 godine, a najstarija 34 godine. Kada je riječ o njihovim partnerima najmlađi ima 26 godina, a najstariji 35 godina. Većina (7) ih ima jedno dijete, dok preostale imaju po dvoje djece. Posebno je zanimljivo da devet sudionica ima višu ili visoku stručnu spremu, dok preostala, deseta sudionica, studira. Iako ih nisam upitala koja je njihova struka, više od polovice sudionica podijelilo je sa mnom informaciju da su se prijavile iz intelektualne znatiželje zbog toga što im je struka bliska mojoj (pedagogija, psihologija, defektologija i sl.).

3.4. Tijek istraživanja

Prije odlaska na teren odlučila sam predati nacrt ovog istraživanja na procjenu etičnosti *Povjerenstvu za etičnost u pedagojskim istraživanjima* Odsjeka za pedagogiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. To sam učinila zbog sljedeća četiri faktora: 1) ovako postavljeno istraživanje ulazi u privatni i obiteljski život sudionica; 2) tema istraživanja je gotovo nepoznata u domaćem znanstvenom kontekstu; 3) na početku intervjua cilj će sudionicama biti prikazan u općenitijoj formi no što je postavljen u ovome radu kako bi se izbjegli društveno poželjni odgovori; i 4) kao studentica nemam iskustva u provođenju istraživanja. Povjerenstvo je moj prijedlog istraživanja proglasilo valjanim sa stajališta etike istraživanja te sam njihovu povratnu informaciju priložila u *Prilogu 2*.

Intervjuiranje sam provela tijekom listopada i studenog 2019. godine. Sudionicama na početku razgovora nisam detaljno otkrila cilj istraživanja, nego sam im rekla da se istraživanje bavi načinima na koje roditelji zajedno odgajaju dijete⁷. Pretpostavljala sam da će ovako postavljen cilj sudionice navesti da misle kako je u fokusu istraživanja odnos roditelja prema djetetu, dok je zapravo u fokusu odnos između roditelja, te da će zato

⁶S obzirom na to da zajedničko roditeljstvo podrazumijeva barem dvoje roditelja, a da su u empirijskom istraživanju očevi izostavljeni iz uzorka, u *Zaključku* sam se osvrnula na ograničenja koja proizlaze iz ovakvog uzorkovanja.

⁷ Cilj istraživanja sudionicama je općenito predstavljen, ali nije neistinit. Primjer neistinito predstavljenog cilja istraživanja koji bi mogao zvučati uvjerljivo temeljem pitanja u intervjuu mogao bi glasiti: *opisati kako sudionice vrednuju roditeljevanje svoga partnera*.

njihovi odgovori o partnerskom odnosu biti spontaniji i iskreniji. Intervju sam započela pružanjem osnovnih informacija o intervjuu kao što su: očekivano vrijeme trajanja, izmijenjeni cilj istraživanja, upozorenje da određena pitanja mogu stvoriti osjećaj nelagode, obavještanje da je sudjelovanje dobrovoljno te da u svakom trenutku mogu odustati, upućivanje na povjerljivost podataka i anonimnost izvještaja, prilika da postave eventualna pitanja i obavještanje da uvid u rezultate istraživanja mogu dobiti nakon obrane ovog diplomskog rada. Nakon uvodnih informacija sudionice su potpisale *Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju* (vidjeti *Prilog 3*)⁸. Tek tada sam mogla započeti s intervjuiranjem. Intervjui su trajali u rasponu od 15 do 47 minuta, a prosječno vrijeme trajanja intervjuja iznosilo je 35 minuta. Po završetku intervjuja, otkrila sam sudionicama pravi cilj istraživanja uz objašnjenje zašto je inicijalni cilj bio prikriven. Iako sam se pribojavala ovog dijela razgovora, nije bilo negativnih reakcija od strane sudionica. Nakon toga ponudila sam im mogućnost da postave sva pitanja koja eventualno imaju, zahvalila im se na izdvojenom vremenu te ih još jednom uputila na adresu svoje elektroničke pošte na koju mi se mogu obratiti za uvid u rezultate istraživanja ili neka dodatna pitanja. Dobivene podatke sam transkribirala, anonimizirala te označila oznakama (S1, S2, S3...). Odmah po dovršenom transkribiranju obrisala sam snimke. Transkripte i potpisane suglasnosti čuvat ću odvojeno 60 mjeseci od obrane rada, a zatim ću ih uništiti.

3.5. Obrada podataka

Podatke sam obrađivala na transkribiranim iskazima sudionica u tri faze. Prvu fazu karakterizira *redukcija podataka*. Ona se odnosi na sažimanje postojeće građe sukladno postavljenom teorijskom okviru. To uključuje tehnike izdvajanja bitnoga, usmjeravanja i usredotočenosti te pojednostavljivanja ispuštanjem sporednoga (Milas, 2009). Za potrebe ovog koraka dobivene podatke sam kodirala, a popis generiranih kodova odgovora intervjuiranih sudionica nalazi se u *Prilogu 4*⁹. Druga faza odnosi se na *prikazivanje podataka*, odnosno pregledno iznošenje sažetih nalaza (*ibid.*). Kako je riječ o

⁸ Pisanje suglasnosti je vođeno tekstem: „Etički izazovi kvalitativnih istraživanja u zajednici: od planiranja do istraživačkog izvještaja“ (Čorkalo Biruški, 2015).

⁹ Jedna od etičkih dilema koja se pojavila tijekom pisanja ovoga rada odnosila se na prikaz kodova; trebaju li u ovome prilogu biti oznake sudionica ili su dovoljne samo frekvencije, uz napomenu da je oznake sudionica moguće dobiti na zahtjev. Kako sam tijekom transkribiranja posebnu pažnju posvetila zaštiti anonimnosti sudionica te nije riječ o socijalno osjetljivom ili etički zahtjevnom istraživanju, procjenila sam da u popisu kodova mogu ostati oznake sudionica, a da pritom njihova anonimnost bude posve zaštićena.

kvalitativnom istraživanju, u ovoj fazi dominiraju verbalni opisi, a ne brojevni ili tablični prikazi. Treća faza usmjerena je na pridavanje smisla podacima, njihovom tumačenju i stavljanju podataka u suodnos s dosadašnjim spoznajama o navedenoj temi (*ibid.*). Ta faza poznata je pod nazivom *izvođenje zaključka*. Dobiveni rezultati predstavljeni su u nastavku teksta.

3.6. Analiza rezultata i rasprava

Pitanja postavljena u prvoj cjelini protokola služe cilju *opisivanja kako sudionice istraživanja razumiju optimalnu distribuciju roditeljskih uloga majke i oca*. Kroz idućih pet pitanja primarno me zanimalo hoće li sudionice izjednačiti uloge majke i oca ili će ih razlikovati i prema tome staviti majku u poziciju iz koje može moderirati roditeljsko ponašanje svog partnera. Istraživanje sam započela pitanjem *što za njih podrazumijeva majčinstvo, a što očinstvo*, radi stjecanja uvida u njihov opći dojam o roditeljskim ulogama majke i oca. Osam sudionica (S1, S3, S4, S5, S6, S8, S9, S10) opisalo je majčinstvo kao brigu za dijete koja, ovisno o sudionici, uključuje hranjenje, njegu, igru, učenje, usađivanje navika, vođenje kroz život, usmjeravanje i pružanje sigurnosti¹⁰. Istovjetnu brigu za dijete s očinstvom je povezalo pet sudionica (S4, S5, S6, S8, S9). Ukupno pet sudionica (S3, S5, S6, S9, S10) naglasilo je primat majke u najranijem periodu djetetovog života, odnosno one su izjavile da uloga oca do izražaja dolazi kasnije:

„Majčinstvo je prvenstveno skrb o djetetu koju obavlja majka kao primarni zaštitnik, budući da je ona rodila i provodi najviše vremena s djetetom, dok je očinstvo također skrb o djetetu, ali ga možda smatram sekundarnim čisto zbog toga jer u prvoj djetetovoj godini života provodi s njim manje vremena nego majka. A kasnije mislim da se te uloge izjednače, čak možda očinstvo prijeđe u neku primarnu fazu gdje dijete možda više treba oca kada više upoznaje svijet, da mu otac tu više odgovara nego majka.“ (S5)

„Majčinstvo je odgoj, vođenje kroz život, usađivanje navika, briga, a očinstvo je isto što i majčinstvo. Jedino je razlika možda tek na početku kad bi očevi više trebali biti podrška majci, da mamama bude lakše jer su iscrpljene od poroda ili ako doje. Pa bi

¹⁰ U analizu rezultata uvrstila sam najčešće odgovore, kao i one odgovore koji su zbog svog sadržaja posebno zanimljivi za raspravu. Ako nekoga zanimaju svi odgovori, može ih potražiti u *Prilogu 4* gdje su raspisani redom kojim su protokolom intervjuja slijedila pitanja.

očevi trebali u početku više podržavati majku, ali brzo bi se te uloge trebale izjednačiti.“ (S3)

Očeva uključenost u odgoj povećava se kako dijete izlazi iz ranog djetinjstva (Bruce, Fox, 1999), pa ne čudi da više sudionica očekuje aktivniji partnerov angažman kasnije u odgoju. Ako povežemo istraživanja koja govore o tome *koliko* su očevi vremenski uključeni u odgoj, s onima koja objašnjavaju *kako* otac provodi to vrijeme, tada je jasna i logika iza ovog nalaza. Naime, očevi preferiraju aktivnosti igre i šetnje nad aktivnostima hranjenja i njege (Topolčić, 2001; Klasnić, 2017), a jasno je da dijete u najranijoj dobi većinu budnog vremena provodi u potonjim aktivnostima. Osim brige za dijete, sudionice su pojedinačno s majčinstvom povezale različite termine poput časti, ljubavi, nježnosti, ali i odricanja, žrtve te odgovornosti. Ovakvu raznolikost odgovora možemo pripisati istodobnim pozitivnim i negativnim stranama majčinstva, odnosno činjenici da majčinstvo obuhvaća širok spektar emocionalnih doživljaja, od osjećaja sreće i osobnog ispunjenja s jedne, do osjećaja straha, anksioznosti i odgovornosti s druge strane (Čudina-Obradović, Obradović, 2003; Reić Ercegovac, Penezić, 2011). Sudionice su s očinstvom asocirale pružanje podrške majci (S1, S3), strogoću (S7) i financijsko uzdržavanje obitelji (S10). Samo jedna sudionica smatra kako između uloge majke i oca ne postoje razlike:

„Općenito roditeljstvo za mene znači briga o jednom živom biću i pokušaj da ga usmjeriš da kao odrasla osoba postane produktivan član društva, da se ostvari kroz ono što on je, i nađe svoj put što bi htio biti u životu i da bude sretan. To je za mene roditeljstvo općenito, i majčinstvo i očinstvo. Ne radim razliku između te dvije uloge.“
(S4)

Odgovori sudionica na prvo pitanje pokazuju da se prilikom promišljanja o roditeljstvu još uvijek radi razlika između majčinstva i očinstva. Samo jedna sudionica na jednak način promatra te dvije uloge, dok preostali odgovori u većoj ili manjoj mjeri upućuju na esencijalističko poimanje roditeljskih uloga. Na tragu prvog pitanja, sudionice su upitane *jesu li uloge majke i oca više slične ili različite*. Svih deset sudionica slaže se da su istovremeno slične i različite. Iako su sudionice ponudile načelno isti odgovor, objašnjenja zašto je tome tako bila su drugačija. Samo jedna sudionica razlike je objasnila karakternim razlikama između te dvije osobe:

„I slične i različite. Slične su u nekim osnovnim stvarima oko djece - hranjenje, njega... A različite jer smo različiti, i muškarci i žene. (...) Iako možda ovisi više od osobe do osobe nego do spola. I da su dvije mame, bile bi različite kao roditelji jer su

dvije različite osobe, dva različita karaktera. Ne mogu dvije različite osobe u odgoju dati isto.“ (S3)

Ovaj iskaz upućuje na androgino shvaćanje roditeljskih uloga koje polazi od teze da muževnost i ženstvenost nisu dva kraja jednog kontinuuma, već predstavljaju dvije neovisne dimenzije (Kelly, Worell, 1976). To roditelju omogućuje da neovisno o biološkome spolu, već o situaciji u kojoj se nađe, aktivira instrumentalne (tradicionalno muške) osobine ličnosti poput usmjerenosti k cilju, odlučnosti i dominacije, ili ekspresivne (tradicionalno ženske) osobine ličnosti poput emotivnosti, nekompetitivnosti i nježnosti (*ibid.*). Ovakav tip roditeljavanja dominira u skandinavskim zemljama gdje su egalitarno roditeljstvo i prava roditelja zakonski uređeni, a dijeljenje obaveza promiče se i kroz obrazovanje roditelja (Jukić, 2018). Za jednu sudionicu razliku čini roditeljski dopust koji koristi ona, a ne partner:

„Ja mislim da su slične, ali ima razlike. Meni je konkretno razlika to što sam ja trenutno doma s bebom, a muž nije pa se ja vremenski više brinem nego on. Ali ako gledamo tko se više brine kad smo oboje prisutni, onda nema razlike. Kad se vratim s porodiljnog na posao očekujem da će naše uloge biti više slične.“ (S4)

Način korištenja roditeljskih dopusta u Republici Hrvatskoj odražava tradicionalno poimanje rodnih uloga. Naime, Hrvatska je među rijetkim zemljama Europske unije koja nema uređen očinski dopust¹¹ te je, prema posljednjem *Izvješću o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova (2019)*, u 2018. godini roditeljni dopust koristilo 0,28% muškaraca, a roditeljski dopust 7,55%. Rodiljni dopust u pravilu koriste majke, a i zamišljeno je da ga majke iskoriste za zdravstveni oporavak od poroda (Dobrotić, 2015). Što se roditeljskoga dopusta tiče, različite teorije nude različita objašnjenja za ovu rodnu diskrepanciju. Prema teoriji ljudskog kapitala partneri dijele roditeljski dopust u skladu s vremenskim i financijskim resursima, odnosno roditeljski dopust koristi partner koji ima manja primanja. S druge strane, prema rodnoj teoriji partneri dogovaraju tko će koristiti roditeljski dopust na temelju vlastitih poimanja rodnih uloga, kao i društvenih očekivanja

¹¹ Očinski dopust, za razliku od roditeljskog dopusta koji mogu koristiti oba roditelja prema međusobnom dogovoru, predstavlja inovaciju unutar socijalne politike Europske unije. On podrazumijeva eksplicitno usmjeravanje dopusta prema očevima zbog pozitivnih utjecaja očeve uključenosti na djetetov razvoj, kao i zbog jačanja položaja žena na tržištu rada te predstavlja korak u smjeru postizanja rodne ravnopravnosti (Dobrotić, Varga, 2018).

povezanih s tim ulogama (Jugović, 2016). Iako se na razini socijalne politike Europske unije zagovara egalitarna podjela roditeljskog dopusta, argumentirajući da je to dobro za djetetov razvoj, kao i razvoj ravnopravnosti na tržištu rada, u kućanskim poslovima i skrbi za djecu, isključivo legislativne izmjene nisu dovoljan poticaj za trajne promjene u roditeljskoj praksi. Naime, zaključak domaćeg istraživanja o uvjerenjima o roditeljskom dopustu i čimbenicima koji na takva uvjerenja utječu, jest da je za ravnopravniju podjelu roditeljskog dopusta nužno dekonstruirati tradicionalne rodne uloge, pogotovo one vezane za muškarce¹² (*ibid.*). Spomenuti statistički podaci, kao i njihovo moguće objašnjenje, idu u prilog tvrdnji da razlike između muškaraca i žena nisu toliko biološki uvjetovane, koliko su određene društvenim praksama poput ove. Međutim, gore navedenom iskazu (S4) možemo suprotstaviti iskaz sudionice koja tvrdi da razliku između majčinstva i očinstva ne čini roditeljski dopust, već majčinski instinkt:

„Mislim da je to instinkt jer, na primjer, moj partner je bio sa mnom doma prva dva mjeseca bebinog života, ali nije uspio toliko pohvatati oko bebe koliko sam ja. Ipak je u majci taj nekakav instinkt koji proradi kad dobije bebu.“ (S10)

Ovaj iskaz je primjer esencijalističkog shvaćanje majčinstva, odnosno on predstavlja teorijsku poziciju biološkog determinizma koja ljudsko ponašanje objašnjava isključivo biološkim faktorima. Temelj takvog poimanja roditeljskih uloga jest u uvjerenju da različite reproduktivne sposobnosti muškaraca i žena automatski konstruiraju majčinstvo i očinstvo kao dvije oprečne uloge (Silverstein, Auerbach, 1999). Uz to, u ovom iskazu važno je uočiti da su roditelji bili zajedno na dopustu, a za tu situaciju je karakteristično da tada muškarci u pravilu preuzmu ulogu pomoćnika, dok njihove partnerice nose ulogu posrednice u odnosu oca s djetetom. U situacijama kada su se očevi samostalno brinuli o djetetu, bez majke kao posrednice, većina ih navodi da je takvo iskustvo uvelike pridonijelo razvoju njihovih roditeljskih kompetencija, njihovoj većoj posvećenosti djetetu i podređivanju dnevne rutine potrebama djeteta (Dobrotić, Varga, 2018). Osim roditeljskog dopusta i majčinskog instinkta, sudionice su istaknule dojenje (S5, S8, S9) kao praksu koja pravi razliku između majke i oca. Sudionice navode kako su zbog dojenja one te koje su od početka više vremenski posvećene djetetu, iako su sve naglasile da

¹² To se može postići javnim kampanjama koje bi ponudile drugačije reprezentacije majčinstva i očinstva te informirale javnost o dobrobitima očinskog dopusta za djetetov kognitivni i socio-emocionalni razvoj (Jugović, 2016).

vjeruju kako će se različita količina vremena provedenog s djetetom između majke i oca uravnotežiti kada dijete odraste:

„Mislim da u prvih barem godinu dana uloga majke puno više toga obuhvaća i koliko god se mi trudili da bude što ravnopravnija podjela oko djeteta, realitet je takav da otac ne može puno pomoći, npr. ako majka doji. Koliko god se trudili ipak očinska uloga manje toga obuhvaća. Ali isto tako mislim da se sve to može i treba nadoknaditi kasnije jer je otac vrlo važan u odgoju, da on djetetu daje samopouzdanje, hrabrost, igru, zaigranost. Mislim da očinska uloga počinje od rođenja djeteta, u početku je manje važna, a izjednačava se s majčinskom ulogom kad dijete ima oko godinu dana.“
(S8)

Ovdje je zanimljivo spomenuti odgovore koje su tri sudionice (S6, S9, S10) ponudile na neka od nadolazećih pitanja u protokolu, ali se dobro uklapaju u ovaj kontekst zato što problematiziraju uključivanje oca u odgoj po završetku majčine dominacije u ranoj fazi djetetova života. Naime, jedna sudionica (S9) navela je da ona i dalje uspavljuje djecu zato što su ona na to navikla još od dojenja, druga (S10) je rekla da je ona i dalje više angažirana oko njege djeteta zbog toga što partneru za isti posao treba tri puta više vremena pa dijete postane nervozno, dok je treća (S6) općenito zaključila da „oba roditelja trebaju biti u tome (*roditeljstvu, aktivnom odgajanju, op.a.*) jer djeca brzo rastu pa je lako izgubiti osjećaj kako brinuti o djetetu jer se uvijek pojavljuju neki novi izazovi“. Iako očevi pokazuju želju za aktivnijim roditeljevanjem nakon što dijete napusti period ranog djetinjstva, primjeri ovih sudionica pokazuju da postizanje ravnopravnije podjele obaveza donosi izazove u praksi. U sklopu rasprave o tome jesu li uloge majke i oca više slične ili različite valja spomenuti da u socijalnom kontekstu gdje su očevi dominantno odgovorni za dijete, poput jednoroditeljskih očinskih obitelji (Hook, Chalasani, 2008) ili očinskog dopusta bez prisustva majke (Dobrotić, Varga, 2018), očevi imaju jednak kapacitet uključivanja u aktivnosti skrbi za dijete. Nakon što su kroz prva dva pitanja sudionice odgovorile na općenite upite o poimanju majčinstva i očinstva, tijekom kojih je postalo jasno da većina sudionica jasno odvaja te dvije uloge i veću važnost pripisuje majkama, barem u najranijem periodu djetetova života, uslijedilo je pitanje o tome *trebaju li majke pružati pomoć ocu prilikom odgoja*. Samo jedna sudionica na ovo pitanje nije ponudila jednoznačan odgovor:

“S jedne strane da, jer mi se čini da majka ima prilike bolje upoznati dijete jer s njim provodim više vremena u početku. A s druge strane mislim da nije njena uloga da

govori partneru što bi on trebao raditi, nego da bi on sam trebao naći neki svoj način odgoja i odnosa prema djetetu. I mislim da nema jednog pravog načina odgoja. Tko kaže da je ono što ja radim i mislim dobro? Možda on ima neke stavove i uvjerenja koja su bolja.” (S4)

Tri sudionice (S7, S8, S9) smatraju da majke ne trebaju pružati pomoć ocu prilikom odgoja djeteta, a jedna o njih (S9) posebno se usmjerila na riječ *pomoć* i dodala kako bi potvrđan odgovor na to pitanje podrazumijevao da je odgoj njihova dužnost, a ne zajednička i ravnopravna odgovornost. Druga sudionica samo je kratko odgovorila:

„Ne. Zašto bih ja trebala znati više o odgoju djece od njihovog oca?“ (S7)

Ove dvije sudionice (S7, S9) su ujedno i na prva dva pitanja ponudile egalitarnije odgovore od prosjeka, iako se i u njihovim odgovorima mogu prepoznati elementi biološko-determinističkog shvaćanja roditeljskih uloga. Treća sudionica (S8) istaknula je da ulogu majke ne vidi u pružanju pomoći partneru, već u njegovom usmjeravanju:

„Nije. Možda više usmjeravanje nego pružanje pomoći. (...) Tako da bih rekla da su važniji savjeti, podrška i usmjeravanje, nego pomoć. Ali isto tako svatko odgaja za sebe. Ja se nekad ne slažem s tim kako se moj suprug igra s djetetom, ali ga pustim pa mu kasnije kažem.“ (S8)

Ovaj odgovor zanimljiv je iz dva razloga. Prvi je taj da sudionica pozicionira sebe na mjesto s kojeg ona ima pravo usmjeravati ponašanje svoga partnera, što u sebi sadrži hijerarhijsko, a ne ravnopravno razumijevanje roditeljskih uloga, a drugi je zbog izbora riječi *pustim ga*. Ovakav izraz primjer je moderiranja prolaza zato što majka aktivno promišlja o aktivnostima između oca i djeteta te određuje jesu li prikladne (Puhlman, Pasley, 2017). Preostalih šest sudionica smatra da jest dužnost majke pomagati ocu prilikom odgoja djeteta. Argumenti kojima su objasnile svoj stav uključuju majčinski instinkt (S1, S3, S10) koji im omogućuje da prirodno znaju kako postupati s djetetom te bolje razumijevanje djetetovih potreba koje je posljedica provođenja više vremena s djetetom od oca (S5, S6). Pozivanje na majčinski instinkt sukladno je već opisanoj teorijskoj poziciji biološkog determinizma što je ujedno povezano i s razlozima zašto majke provode više vremena skrbeći o djeci. Preostala sudionica (S2) ponudila je objašnjenje koje odskače od uobičajenih odgovora:

„Nama je prvo dijete i mi realno ni jedan nemamo pojma o ničemu što se tiče djeteta. Ja ipak negdje nešto pročitam, educiram se, čujem od prijateljica koje imaju dijete i gledam na tv-u o odgoju, a on je više laganini. Ja sam ga dosta usmjeravala u nekim

stvarima, pogotovo kad nam je beba bila mala, tipa kako ga držati, kako presvući dijete, kako nešto napraviti... Nije da sam ja znala, ali sam ja morala to naučiti preko noći zato što sam se ja dizala to dijete hraniti i presvlačiti, dok je on spavao.“ (S2)

Sudionica ovakvim objašnjenjem govori da su, neovisno što pripadaju različitim rodnim kategorijama, ona i partner bili podjednako nepripremljeni za roditeljstvo, a razliku su učinile radnje koje su uslijedile nakon rođenja djeteta. Kako društvo još uvijek očekuje da će majke preuzeti primarnu odgovornost za djetetov razvoj, a teorija socijalnih uloga govori da se pojedinci ponašaju u skladu s onime što društvo od njih očekuje (Eagly, 1987, prema Jugović, 2016), djelomično je i predvidljivo da su se partneri na opisan način prilagodili svojoj novoj ulozi. Međutim, ovdje valja prepoznati potencijal jednake očeve kompetentnosti ako se nakon rođenja djeteta ravnopravno podijele roditeljska zaduženja s majkom u maksimalnoj mjeri u kojoj to biologijom diktirane razlike omogućavaju. Nakon što su se sudionice većinski složile da je jedna od uloga majke u obitelji pružanje pomoći ocu prilikom odgoja djeteta, sudionice sam zamolila da opišu *idealnu suradnju između partnera prilikom odgoja*. Najveći broj sudionica, njih osam (S1, S2, S3, S5, S7, S8, S9, S10), ističe složnost između partnera, odnosno lako postizanje dogovora oko odluka vezanih za djecu. Dogovor prilikom odgajanja djece (*childrearing agreement*) definira se kao stupanj do kojeg se roditelji slažu u različitim temama vezanim uz odgoj djece, poput moralnih vrijednosti, očekivanog ponašanja, discipline, djetetovih emocionalnih potreba, obrazovnih očekivanja od djece, sigurnosti i prihvatljivih vršnjačkih utjecaja (Feinberg, 2003). Sudionice istraživanja složnost su oprimjerile na razini konkretnih odgojnih postupaka i na razini razmišljanja o odgoju, kao na primjer:

„Iz mog osobnog iskustva, meni je prilikom odabira partnera bilo bitno da mi imamo zajedničke stavove vezane uz odgoj djeteta i vrlo često pričamo o tome, što bismo mi voljeli da naše dijete jednog dana bude. I sad kad imamo dijete stvarno mi je bitno da mi imamo ista razmišljanja i da djecu usmjeravamo u istom smjeru i da neke odluke koje ja donosim vezane uz odgoj djeteta, da znam da bi on donio u istoj takvoj situaciji istu odluku i da se međusobno podržavamo.“ (S9)

Osim sloge sudionice su posebno istaknule pružanje međusobne podrške prilikom odgajanja djeteta (S2, S3, S6, S7, S9), kao i izbjegavanje nesuglasica pred djetetom (S2, S3, S4, S8). Međusobna podrška iskazuje se potvrđivanjem kompetentnosti drugog roditelja, uočavanjem i poštivanjem doprinosa koje drugi roditelj ulaže u odgoj, podržavanjem roditeljskih odluka i autoriteta drugog roditelja, te međusobnim

olakšavanjem roditeljskog tereta (Feinberg, 2003; Van Egeren, Hawkins, 2004; Margolin, Gordis, John, 2001). Izbjegavanje nesuglasica pred djetetom također je očekivan odgovor, pri čemu treba razlikovati strateško izbjegavanje konflikta (npr. odgađanje konfliktnih tema za vrijeme kada dijete neće biti prisutno) i općenito izbjegavanje konflikta koje može ukazivati na visoki stupanj narušenosti odnosa i ima negativne implikacije za dijete i partnere (Cox i sur., 1999, Katz, Gottman, 1993, prema Feinberg, 2003). Nakon što su opisale kako bi trebala izgledati idealna suradnja partnera u odgoju djeteta, nastavila sam razgovor potpitanjem *čini li im se prema njihovom iskustvu i okolini da parovi funkcioniraju na opisan način*. Samo dvije sudionice (S4, S10) navele su da većina parova ne funkcionira tako, ali da poznaju parove čiji je odnos blizak opisanom idealu. Preostalih osam sudionica reklo je da parovi uopće tako ne funkcioniraju. Štoviše, jedna sudionica iskreno je podijelila da njezin suživot s partnerom nije uvijek onakav kakvog priželjkuje:

„Nažalost, ne. Čak ni sama nekad ne uspijem imati takvu suradnju s mužem. Ima itekako prostora za napredak. Ja za sebe i svog muža mislim da se stvarno trudimo funkcionirati kao roditelji pa ima mjesta za napredak, a negdje komunikacije i suradnje uopće nema.“¹³

Posljednjim pitanjem u ovoj cjelini željela sam saznati razmišljanja sudionica o tome *treba li osnaživati i poticati očeve da budu uključeni u odgoj djeteta*. Svih deset sudionica je bez oklijevanja odgovorilo potvrdno, što pokazuje da postoje očekivanja od očeva da se više uključe u odgoj djece. Međutim, ta se očekivanja često ne podudaraju s njihovom stvarnom razinom uključenosti, odnosno događa se asinkronija između *kulture očinstva i ponašanja očeva*, zato što kultura očinstva podrazumijeva angažirane očeve (LaRossa, 1988, prema McBride, 1991). Nakon što su odgovorile potvrdno, uslijedilo je potpitanje *čiji je zadatak osnaživati i poticati očeve da budu uključeni u odgoj djeteta*. Sve sudionice ponudile su svoje prijedloge, pri čemu primjećujem da dio sudionica odgovornost za poticanje očeva na veću uključenost vidi u jednom akteru, dok je dio ponudio više različitih mogućnosti. Šest sudionica (S1, S3, S4, S8, S9, S10), misli da je poticanje očeva na veću uključenost u odgoj zadatak medija, četiri sudionice (S1, S2, S3, S8) misle da ta zadaća pripada njihovim partnericama, odnosno majkama djeteta, dok tri sudionice (S3, S6, S7) misle da bi očevi sami trebali preuzeti inicijativu za svoju

¹³ Oznaka sudionice izostavljena je zbog dodatne zaštite.

uključenost. Najveći broj sudionica, njih sedam (S2, S3, S4, S5, S8, S9, S10), spomenuo je važnost društva u poticanju veće očeve uključenosti:

„Možda glupi odgovor, ali društva. Ne znam konkretno. Vrtića, škole, sigurno da oni tu mogu doprinijeti, ali to je opet stvar dinamike u obitelji, tko će biti uključen u komunikaciju s vrtićem i školom. Možda kroz neke medijske kampanje... Nitko ne može roditelje natjerati da se aktivno uključe u odgoj. Ne može doktor reći da drugi put tata dovede dijete na pregled. Tako da ne znam čija bi bila uloga da potiče očeve na veću uključenost, to je po meni neka društvena svijest, ali svakako da ima mjesta za napredak.“ (S4)

Sudionice su konkretno navele sljedeće institucije društva: domove zdravlja i/ili bolnice koje organiziraju trudničke tečajeve (S2), patronažnu i primarnu zdravstvenu skrb (S2, S5, S9), lokalnu zajednicu koja bi trebala organizirati tematska predavanja o važnosti očeva u prostorijama pučkog otvorenog učilišta ili knjižnice (S3), odgojno-obrazovne ustanove (S4, S9), grupe potpore roditeljstvu (S9) i ministarstvo za obitelj, koje bi prema mišljenju sudionica trebalo sustavno provoditi javne kampanje o dobrobitima očeve uključenosti za obitelj (S8, S10). Američko istraživanje u kojem su sudjelovali očevi uključeni u desetotjedni program obrazovanja i podrške, do kojih se došlo kroz predškolske i zdravstvene institucije te obiteljski orijentirane institucije iz lokalne zajednice, pokazalo je napredak u sve tri kategorije očeve uključenosti (angažman, pristupačnost i odgovornost) te su sami očevi prijavili da se osjećaju ugodnije u svojoj roditeljskoj ulozi te da su stekli korisna znanja o roditeljstvu (McBride, 1991). Ovo istraživanje i mnoga slična (npr. Fletcher, Freeman, Matthey, 2011) pokazuju pozitivne i ohrabrujuće ishode provođenja programa orijentiranih na pružanje podrške očevima. Pretraživanjem internetskih stranica u potrazi za programima podrške očevima u Republici Hrvatskoj pronašla sam program *Budi tata* koji provodi udruga RODA (Roditelji u akciji) s partnerima. Taj program uključuje niz projekata¹⁴ koji se provode od 2013. godine s ciljem informiranja i osnaživanja očeva te zagovaranja promjena u politici koje će dovesti do ravnopravnog statusa oba roditelja u odgoju djeteta. Također, valja

¹⁴ Do sada su provedeni, ili se provode, sljedeći projekti: *Budi tata* (u partnerstvu s CESI), *Tvoja uloga je važna* (u partnerstvu s Udrugom roditelja Korak po korak), *Iskoristi pravo na roditeljski dopust* (u partnerstvu s Hrvatskom udrugom poslodavaca i Pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova), *Aktivno sudjeluj u odgoju djece* (u partnerstvu s Udrugom Art Studio Pula), *Budi tata* (u partnerstvu s gradom Zagrebom) i *Sudjeluj u odrastanju svoje djece* (u partnerstvu s Udrugom Art Studio Pula).

spomenuti i Klub očeva, koji djeluje u okviru Centra za podršku roditeljstvu *Rastimo zajedno*. Radionice Kluba aktivno rade na pružanju podrške očevima u ostvarivanju njihove roditeljske uloge tijekom četiri susreta mjesečno u trajanju od dva sata. Vjerujem da odgovornost za ravnopravnije društvo leži na svim njegovim institucijama i članovima pa, u skladu s tim, smatram da su svi odgovori koje su sudionice ponudile dobar poticaj na razmišljanje kako različite institucije društva uključiti u borbu za ravnopravnije i solidarnije društvo.

Sumiranje odgovora na prethodna pitanja upućuje na to da sudionice žele očeve koji su aktivnije uključeni u svoju roditeljsku ulogu, navode složnost i međusobnu podršku kao najvažnije odrednice odnosa između roditelja i zalažu se (barem deklarativno) za ravnopravnost između majke i oca, ako ne odmah po rođenju, onda svakako nakon što dijete napusti period ranog djetinjstva. Ovakvi odgovori upućuju na percipiranje očeva kao jednakovrijednih, sposobnih savladati i preuzeti roditeljske obveze te spremnih za doprinos vlastitoj obitelji na različite načine. S druge strane, sudionice smatraju kako je zadatak majke u obitelji pomoći ocu u savladavanju roditeljskih zadaća, pozivajući se pritom na majčinski instinkt koji im omogućuje da *prirodno* znaju kako bolje brinuti za dijete. Prema zabilježenim odgovorima majka je primarna skrbnica djeteta, dok je otac u ulozi pomagača ili treba doći do izražaja tek kasnije. Ti odgovori jasno daju do znanja kako su sudionice više vremenski angažirane u odgoju od svojih partnera što im ujedno omogućuje bolje razumijevanje djetetovih potreba i brže reagiranje na iste. U samom uvodu u poglavlje naglasila sam da mi je cilj *opisati kako sudionice istraživanja razumiju optimalnu distribuciju roditeljskih uloga majke i oca*, a sada na temelju dobivenih odgovora zaključujem da sudionice balansiraju između esencijalističkog i egalitarnog shvaćanja roditeljstva. Njihovo shvaćanje roditeljskih uloga očito je obilježeno vlastitim roditeljskim iskustvom te nastavak istraživanja nastoji povezati njihove općenite stavove sa življenom praksom roditeljevanja.

Nadolazećim pitanjima želim odgovoriti na drugi dio cilja istraživanja koji se odnosi na *opisivanje kako sudionice oblikovanju roditeljske uloge oca prilaze u svojoj roditeljskoj praksi*. Drugim riječima, njihov cilj je opisati različita ponašanja majke usmjerena prema ocu, pri čemu me najviše zanima hoću li u njihovim iskazima prepoznati elemente definirane u teorijskome dijelu rada, a to su radnje poticajnog i restriktivnog moderiranja prolaza te radnje kontrole prolaza. Ovaj dio istraživanja započela sam

pitanjem *kako se u njihovoj obitelji dijele poslovi i zaduženja*. Tri sudionice (S1, S4, S5) navode kako sve kućanske poslove obavljaju ravnopravno s partnerom, dok četiri sudionice (S2, S7, S8, S10) navode kako u njihovom kućanstvu oboje znaju raditi sve, ali partneru nedostaje inicijative, odnosno partnerica mu mora ukazati na posao koji treba obaviti:

„Moj muž hoće pomoći, ali mu ja moram reći. On neće samoinicijativno nešto napraviti. Na primjer, on ne vidi problem ako cijeli dan na stolu stoji prljavi tanjur. Ja vidim. Tako da se muž i ja podijelimo, ali ako mu ja kažem što treba napraviti. (...) Možemo se podijeliti, ali meni je nekad lakše da sama napravim sto stvari, nego da njemu kažem da napravi jednu. (...) Tako da, skužila sam da ja moram usmjeravati da bi sve funkcioniralo. A usmjeravanje je isto posao.“ (S2)

Navedeni citat ilustrira mentalni rad, jednu od dimenzija kućanskih poslova koja zbog svoje nevidljivosti često ostaje zanemarena, a odnosi se na brigu da poslovi vezani uz odgoj djece i održavanje kućanstva budu obavljeni (Wlazer, 1988, prema Klasnić, 2017). Žene dominantno brinu o obavljanju rutinskih kućanskih poslova i poslova vezanih uz brigu o djeci, dok je briga oko povremenih kućanskih poslova bliža ravnopravnoj podjeli (Klasnić, 2017)¹⁵. Sudionice su također konkretizirale podjelu poslova na sljedeći način: majka kuha (S2, S3, S7, S8), usmjerava i delegira poslove (S2, S7, S8, S10), glača odjeću (S1, S7, S9), pere suđe (S2, S7) i stavlja prati odjeću (S8), a otac kupa djecu (S7, S9), obavlja kućne popravke (S2), kuha (S1), briše prašinu (S2), usisava (S8), stavlja odjeću na sušenje (S8) i obavlja tjednu kupovinu (S3). Ova podjela ukazuje na prisutnost rodno-stereotipne podjele poslova o kojoj piše Topolčić (2011), a unutar koje žene obavljaju svakodnevne poslove (npr. kuhanje), dok muškarci obavljaju povremene poslove (npr. kućni popravci). Također, kumulativne frekvencije kodova daju naslutiti da majke obavljaju više kućanskih poslova od očeva što je potvrđeno domaćim (Klasnić, 2017) i inozemnim (Bond i sur., 2003) istraživanjima. Četiri sudionice (S3, S6, S7, S9) navele su kako postoji ravnopravna podjela poslova kada je riječ o brizi za dijete, ali ne kada je riječ o kućanskim poslovima. Ovo je također očekivan rezultat, zato što suvremeni trendovi

¹⁵ “Za ilustraciju možemo reći da na svake četiri zaposlene žene njih tri gotovo samostalno mentalno i emocionalno brinu o kućanstvu u kojem žive sa svojim partnerom (i ponekad ostalim članovima obitelji), dok samo jedna od četiri zaposlene žene taj mentalni posao ravnopravno dijeli sa svojim partnerom. Žena koje o tome uopće ne moraju brinuti gotovo uopće nema.” (Klasnić, 2017, 26)

pokazuju pomak u smjeru povećanog angažmana muškaraca u aktivnostima vezanim za brigu o djeci, pogotovo kad je riječ o aktivnostima zajedničke igre i šetnje s djetetom (Klasnić, 2017). Nakon što su opisale podjelu poslova između sebe i partnera, uslijedilo je potpitanje *jesu li zadovoljne takvom podjelom*. Sedam sudionica (S1, S4, S5, S6, S7, S8, S10) izjavilo je da su zadovoljne, dok su preostale tri sudionice prijavile nezadovoljstvo. Zanimljivo je da je među zadovoljnim sudionicama samo jedna sudionica jasno izrekla svoje zadovoljstvo te uz smijeh prokomentirala da ravnopravna podjela poslova njenog partnera čini nezadovoljnim, a nju ne. Za razliku od nje, ostale sudionice govorom tijela (npr. gledanjem u pod) i sadržajem odgovora odavale su nesigurnost u ono što govore. To je bilo najviše primjetno kada su opravdavale svoje partnere za smanjeno sudjelovanje u kućanskim poslovima zbog njihovog napornog plaćenog rada ili kada su objašnjavale da se igraju s djecom pa tako nadoknađuju onaj manje lijepi dio roditeljskog posla poput mijenjanja pelena.

Nakon što su opisale podjelu poslova između sebe i partnera, koja pokazuje da egalitarnost još nije dostignuta, u nastavku razgovora zanimalo me *primjećuju li razlike između sebe i partnera prilikom odgoja djeteta*. Sve sudionice odgovorile su potvrdno. Kao primjere razlike navele su da su one kao majke strože (S1, S8, S9) te više zabrinute za dijete (S2, S6, S10). Bilo je zanimljivo čuti kako razlike nisu karakterne prirode, već su nastale zbog životnih okolnosti ili kao protuteža očevom ponašanju:

„Primjećujem da nekad on ima više strpljenja, ali to je isključivo zato što ja provodim puno više vremena s njom i onda kad on dođe doma s posla, on je motiviraniji tih 2 do 3 sata provesti s njom kvalitetno, nego što sam ja nakon što sam s njom već 10 sati. Pa se u tim trenucima čini da je on strpljiviji s njom.“ (S5)

„On je dosta blaži, popustljiviji. Ja sam isto ponekad preblaga, ali mislim da je on još više pa se trudim biti stroga da balansiram s njegovim odgojem.“ (S8)

Neke sudionice navele su konkretne razlike između sebe i partnera. Na primjer, jedna sudionica (S4) kaže da se partner energičnije igra s djecom, dok ona preferira mirniju igru, dok je druga navela razliku u stavu prema fizičkom kažnjavanju djece:

„On nekad zna reći *batina je izašla iz raja* što ja ne mislim. Srećom samo priča bezveze, ali ne ponaša se u skladu s tim. To jest, ja mu ne dam da se tako ponaša, iako bi on nekad tako rješavao probleme. I tako općenito ima neka tvrđa razmišljanja o odgoju djece, stroža. Najviše se po tome razlikujemo.“ (S3)

Ovaj citat možemo interpretirati na barem dva načina. S jedne strane, izjava *ja mu ne dam da se tako ponaša* upućuje na restriktivno moderiranje prolaza u čijoj se pozadini nalazi zaštita djeteta od očevih negativnih uvjerenja i stavova koji mogu prerasti i u tjelesno kažnjavanje djeteta (Sano i sur., 2008, prema Puhlman, Pasley, 2013). S druge strane, majka može ovu situaciju iskoristiti za davanje korisne povratne informacije ocu o njegovom roditeljevanju (Schoppe-Sullivan i sur., 2008) koja može učiniti da se on osjeća kompetentnije u svojoj roditeljskoj ulozi, što bi pak upućivalo na poticajno moderiranje prolaza.

Nakon što su kroz prva dva pitanja sudionice općenito pozicionirale razlike između sebe i partnera u kontekstu obavljanja kućanskih poslova i odgoja djece, na red su došla konkretnija pitanja, poput onog *osjećaju li ponekad da moraju potaknuti partnera da više sudjeluje u odgoju*. Pet sudionica na ovo pitanje odgovorilo je potvrdno (S1, S2, S3, S8, S10), a preostalih pet negativno. Kada su sudionice koje su odgovorile potvrdno zamoljene da navedu primjer kada potiču partnera da više sudjeluje u odgoju, svih pet sudionica opisalo je situaciju u kojoj otac odmara na kauču i gleda televiziju ili koristi mobitel, a dijete se nalazi pored njega:

„Konkretan primjer bi bio kad sjedi s djetetom ispred TV-a pa ga ja zamolim da ugasi TV i da se igraju, odu u šetnju, čitaju slikovnicu, da se malo povezuju.“ (S10)

Pregledom literature ovakav se primjer može tumačiti ambivalentno; s jedne strane kao poticanje oca da provodi (kvalitetno) vrijeme s djetetom što je sukladno poticajnom moderiranju prolaza (Puhlman, Pasley, 2013), ali i kao davanje kritike ocu zbog njegovog ponašanja zbog koje se on može osjećati loše što se prepoznaje kao sputavanje drugog roditelja (Feinberg, 2003). Na pitanje *osjećaju li ponekad da se moraju umiješati u interakciju između djeteta i partnera*, sedam sudionica (S1, S2, S3, S4, S5, S8, S9) odgovorilo je potvrdno, a tri negativno. Ističe se odgovor jedne sudionice koja navodi kako prije svakog uplitanja ozbiljno promisli:

„Da, ali s druge strane ne interveniram odmah jer razmišljam je li to stvarno opasno ili samo ja to tako doživljavam, zato što ja to ne bih napravila. Pokušavam se staviti u njegovu (*pokazuje na bebu, op.a.*) perspektivu i vidjeti je li on to stvarno ne bi trebao raditi ili ja mislim da ne bi trebao raditi jer se meni to ne sviđa. I ako shvatim da nije objektivno opasno ili neprimjereno, tada se ne uključujem, čak iako mi se aktivnost ne sviđa“ (S4)

Među primjerima koje su sudionice s potvrdnim odgovorom ponudile posebno se ističe interveniranje prilikom ili neposredno nakon hranjenja djeteta (S1, S2, S5, S8). Ovdje se konkretno radi o zaustavljanju energične igre neposredno nakon hranjenja zbog straha da dijete ne povrati, ispravljanju nepravilnog položaja u kojem se dijete nalazi dok jede, napominjanju partneru da je hrana kojom je nahranio dijete neprimjerena djetetovoj dobi te opominjanju da to ne ponavlja, i inzistiranju da partner mora dovršiti hranjenje djeteta, a ne popustiti pred djetetom koje više ne želi jesti. Sudionice tu još navode uplitanje s ciljem zaustavljanja neprimjerene komunikacije s djetetom (S3) i uplitanje s ciljem zaustavljanja neprimjerene igre (S8, S9):

„Da. Na primjer, ako krene vikati, ako čujem neko deranje i slično, onda se umiješam. Roditelj bi trebao biti primjer kako komunicirati pa mu nekad znam reći da se smiri, da ne postiže ništa s tim što radi.“ (S3)

„Da, oni imaju potpuno drugačiji način igre i zezancije, primjetila sam to općenito kod očeva, i vrlo često se oni toliko zezaju i toliko ode daleko da djeci bude previše da oni krenu plakati. Na primjer, igra se s malim tako da on padne na guzu i malom je to urnebesno smiješno prva tri puta, ali četvrti put krene plakati. Ili igrat će se tako da se tata sakrije, a djeca ga traže i onda on sakriven vrisne da ih kao prestraši i to je sve par puta smiješno, ali nekad se stvarno uplaši pa bude drama.“ (S9)

U oba citata krije se potencijal poticajnog moderiranja prolaza s obzirom na to da majka kroz razgovor s ocem može ojačati njegove roditeljske kompetencije što dovodi do osjećaja adekvatnosti u obnašanju roditeljske uloge. Također, svi primjeri koje su navele sudionice s potvrdnim odgovorom mogu se sumirati kao nadziranje interakcija između oca i djeteta kojim majka pokazuje visoku razinu kontrole s ciljem upravljanja odnosima unutar obitelji (Puhlman, Pasley, 2013). Elementi kontrole, ali s ciljem zadržavanja moći da donosi odluke o funkcioniranju obitelji, prisutni su i u odgovorima na pitanje o tome *koje odluke kao roditelji donose zajedno, a koje odvojeno*. Većina sudionica odgovara da su manje-više sve odluke zajedničke (S1, S2, S3, S5, S6) ili da su apsolutno sve zajedničke (S4, S9, S10). Ipak, zanimljivo je da svi odgovori upućuju da sudionice donose odluke zajednički s partnerom ili samostalno bez njega, a samo je jedna sudionica u svom odgovoru dala naslutiti kako otac ponekad donosi zasebne odluke:

„Većinom jednostavne odluke donosim sama, a neke veće odluke poput one hoće li sin na jesen u školu ili ćemo odgoditi za drugu godinu, to ćemo donijeti skupa. Sport, neke aktivnosti, to sve donosimo skupa. Ali na primjer, može li sin do susjeda na igru

i odluke oko takvih banalnih svakodnevnih stvari donosimo odvojeno, ovisno tko je u tom trenutku uz dijete.“ (S7)

Naravno, s obzirom na to da sudionice nisam direktno pitala o očevim zasebnim odlukama, propustila sam razjasniti donose li očevi i u kojoj mjeri zasebne odluke ili majkama to nije bilo bitno spomenuti. Kao primjere zajedničkih odluka sudionice su navele odluku o cijepljenju djeteta (S2, S3, S10), odluku da će dijete pohađati vrtić (S2, S3), vrijeme odlaska na spavanje (S5), odrastanje uz psa (S1), polazak u školu ili odgodu upisa (S7) te odabir sportskih i aktivnosti slobodnog vremena (S7). Odgovori na ovo pitanje su na više različitih mjesta dali naslutiti kako majke imaju moć određivati razinu očeve uključenosti te da su one primarno uključene u donošenje odluka o djeci:

„Ja se stvarno trudim njega što više uključiti i poticati ga da bude samouvjereniji, zajedno odlučujemo o cijepljenju, o vrtiću...“, (S2)

„Više-manje sve odluke donosimo zajedno. Ja uglavnom kažem što treba, raspitam se, proučim, a on me poslušati i složi se sa mnom.“ (S3)

Prvi citat pravi je primjer poticajnog moderiranja prolaza u namjeri da otac poveća razinu svoje uključenosti, a očituje se kroz ohrabrivanje oca u njegovoj roditeljskoj ulozi i angažiranju oca prilikom donošenja odluka. Drugi citat je primarno primjer kontrole prolaza zato što majka opisuje svoje upravljanje dotokom informacija, što može rezultirati zadržavanjem vodećeg položaja u obitelji i pokazuje moć da donosi odluke o funkcioniranju obitelji (Puhlman, Pasley, 2013), no taj primjer se također može tumačiti i kao poticajno moderiranje prolaza zbog toga što je otac naposljetku ipak uključen u donošenje odluka. Dvije sudionice navele su kako one imaju monopol nad odlukama vezanim uz cijepljenje i ostalim zdravstvenim odlukama, odnosno nad prehranom djeteta. Prva sudionica objasnila je svoj monopol diplomom iz biomedicinskog područja, dok je druga navela kako se opsežno informirala o suvremenim smjernicama za prehranu djece. U oba primjera majke posjeduju znanje koje ih stavlja u poziciju moći u odnosu na oca, odnosno riječ je o ekspertiznoj asimetriji koja pozicionira laičko znanje (oca) ispod ekspertnog znanja (majke)¹⁶ (Chambers, 2004, Eisler, 2005, Hughes i Mac Naughton, 2007, sve prema Bartulović, Kušević, 2016). Ovo je također i odličan primjer za objasniti zašto je interseksijska analiza korisna za bolje razumijevanje društvenih različitosti.

¹⁶ U navedenoj literaturi ekspertiznom asimetrijom opisana je nejednakost u znanju između roditelja i škole u kontekstu međusobne suradnje, no primjer je analogan.

Naime, intersekcionalnost objašnjava kako različita obilježja identiteta djeluju zajedno i tako doprinose jedinstvenom iskustvu privilegije ili opresije (Crenshaw, 1991). Iskazivanje ljubavi, topline, nježnosti i emocija primjereno je i poželjno kada to radi majka, ali istovremeno takvo ponašanje nije u skladu s hegemonijskim maskulinitetom koji ulogu oca vidi kao emocionalno distanciranog i nezainteresiranog hranitelja obitelji čija je odgojna funkcija reducirana na discipliniranje djece (Maskalan, 2016). Kada se uzme u obzir da se dječake i djevojčice od ranog djetinjstva uči takvim rodno-tipiziranim ponašanjima, da tržište rada ne gleda blagonaklono na muškarce koji daju prednost očinstvu nad plaćenim radom te da opća društvena klima potiče rodne stereotipe (*ibid.*), majke su zapravo u povoljnijoj roditeljskoj poziciji nego očevi. Hipotetski, tu je privilegiranost moguće ojačati visokim obrazovanjem ako je znanje stečeno na studiju direktno vezano za neki aspekt odgoja djeteta kao u gornjem primjeru cijepjenja djeteta, ali i indirektno korištenjem stečenog kulturnog kapitala za *razoružavanje* oca. Pedagogija bi trebala pozvati roditelje da usmjere stečeni kulturni kapital za osnaživanje drugoga roditelja, a ne za prikazivanje samoga sebe kao kompetentnijeg roditelja. Tragove ranije spomenute ekspertizne asimetrije vidljive su i u odgovorima na pitanje *dogodi li im se situacija da partner obavi neki roditeljski zadatak, a da onda one osjećaju da moraju to popraviti*. Devet sudionica (S1, S2, S3, S5, S6, S7, S8, S9, S10) odgovorilo je potvrdno, među kojima su dvije (S8, S10) navele kako osjećaju potrebu da popravljaju iza partnera, ali se uglavnom suzdržavaju:

„Ja bih mogla njemu sve popravljati, ali to ne radim iz razloga što ga ne želim sputavati jer mislim da bi svakome išlo na živce da mu netko nonstop zanovijeta, nisi to dobro napravio, daj ja ću, mislim da je to kontraproduktivno. Tako da ja kažem dobro si to napravio pa ćeš idući put vidjeti kako ja to radim pa ćeš opet ti... Ne mogu reći da ga previše ispravljam, prešutim ja to malo, dižem mu samopouzdanje.“ (S10)

I u ovom primjeru majka posjeduje znanje koje otac treba *primiti*, odnosno upamtiti i reproducirati u sljedećoj srodnoj situaciji. Kod ovakvih primjera postavlja se pitanje dovodi li ovakav odnos između roditelja do toga da majke postaju jedine aktivne u svojoj roditeljskoj ulozi, dok se s druge strane događa pasivizacija očinske uloge. Pedagoški primjerenije bilo bi da majka i otac *zajedno* uoče problem te razgovorom traže put do njegovog rješenja, što bi roditeljstvo učinilo aktivnom praksom istraživanja i ravnopravnosti, a ne dominacije. Popravljanje nečijeg (u ovom slučaju očevog) uratka podrazumijeva uklanjanje neispravnosti ili nepotpunosti; sudionice su kao primjer prvoga

navele odijevanje djeteta koje nije u skladu s vremenskim uvjetima, a za primjer drugoga preskakanje jednog ili više koraka u higijeni. Činom popravljivanja neke partnerove radnje implicitno su mu dale do znanja da ono što radi nije dovoljno dobro, zbog čega je takvo ponašanje prepoznato kao suptilan način obeshrabrivanja oca da sudjeluje u odgoju djece (Schoppe-Sullivan i sur., 2015). Također, gornji citat (S10) izvrstan je primjer kompleksnosti moderiranja prolaza o kojoj pišu Puhlman i Pasley (2013). Naime, istovremeno je prisutno poticajno moderiranje prolaza kroz želju majke da se otac osjeća ugodno u svojoj roditeljskoj ulozi, restriktivno moderiranje prolaza kroz prisutnost prepravljivanja posla koji je prethodno učinio otac i kontrola prolaza kroz nadziranje onoga što otac radi u odnosu s djetetom. Ovakve situacije primjer su ambivalentnog moderiranja prolaza (*ibid.*). Uz to, gornji citat pokazuje da se restriktivno moderiranje prolaza može odvijati usporedno s pokazivanjem kontrole zato što, nakon što uputi kritiku ocu, majka u budućim situacijama nadgleda je li ju partner poslušao. Konkretno situacije kojima su sudionice oprimjerile svoje potvrdne odgovore o potrebi da poprave posao iza partnera odnose se na mijenjanje pelena (S2, S3, S5, S6, S10), kupanje, njegu (S1, S3, S7, S9) i odijevanje djeteta (S3, S8, S9).

Nakon toga upitala sam sudionice *traže li partnerovu pomoć prilikom odgoja*, zato što su traženje pomoći od partnera u roditeljskim i kućanskim poslovima, kao i traženje partnerovog mišljenja, načini poticanja i ohrabriranja očeva u namjeri da zadrže ili povećaju svoju razinu uključenosti (Cannon i sur., 2008; Holmes i sur., 2013; Allen, Hawkins, 1999). Devet sudionica (S1, S2, S3, S4, S5, S6, S8, S9, S10) odgovorilo je potvrdno. Sudionice najčešće traže pomoć kada trebaju napraviti nešto u kućanstvu (S1, S3, S5, S6), kada im fizički nije dobro (S2, S3, S5), kada žele obaviti nešto za sebe (S1, S5) te kada im treba podrška ili savjet (S9, S10). Kako pomoć drugom roditelju podrazumijeva omogućavanje ili olakšavanje određene radnje kroz preuzimanje dijela radnje na sebe ili pružajući savjet i podršku (McIntosh, 2013), tako postaje jasno da se samo posljednji primjer može protumačiti kao pomoć prilikom odgoja. Ostali primjeri daju naslutiti kako su majke dominantno angažirane prilikom odgoja i obavljanja kućanskih poslova, a očevi preuzimaju djecu kada se uloga majke i uloga kućanice nađu u interferenciji, što iskazi sudionica i dokumentiraju:

„Njegova pomoć mi treba kad bi ja htjela nešto napraviti za kuću. Ili za sebe, ja da otiđem na nokte jednom mjesečno, to je sad nova stvar koju si priuštim, i onda njemu ostavim dijete na dva sata, ali ja mu sve priprelim.“ (S1)

„Ja sam takva osoba da ću povući za sto ljudi, i u poslu i privatno. Ali da mi dođe do ruba, da mi nije fizički dobro, tada ću tražiti pomoć. Na primjer, jučer mi nije bilo dobro nakon vađenja krvi pa sam ga tražila da pričuva dijete dok mi ne postane bolje.“ (S2)

„On meni zna češće reći da ga slobodno tražim pomoć, nego što ga ja tražim. Recimo kad ja moram nešto napraviti, a ona plače, onda ju spustim, a on bi da ju tada dam njemu. Kada moram obaviti nešto oko kuće ili prirediti za nju, tada ga tražim da uskoči.“ (S6)

Iako ovi citati ne odgovaraju definiciji pomoći, oni pokazuju povjerenje sudionica prema njihovim partnerima u kontekstu uključenosti što odgovara poticajnom moderiranju prolaza. Zanimljivo je spomenuti i odgovor sudionice (S1) koja je navela kako traži partnerovu pomoć u situacijama gdje je on sposobniji. Raspodjela roditeljskih zaduženja prema osobinama ličnosti i kompetencijama, a ne prema biološkom spolu, upućuje na androgino roditeljstvo o čemu je ranije bilo riječi. Jedna sudionica istaknula je traženje pomoći u kontekstu osnaživanja partnerovih roditeljskih kompetencija:

„Kad god smo zajedno, uvijek ga pitam o svemu u vezi djeteta, stvarno izbjegavam da donosim odluke na svoju ruku. Ako ćemo iskreno, to radim ne zato što ne znam donijeti odluku za svoje dijete, nego da ga potičem da više sudjeluje, da dobije osjećaj važnosti. Ne želim da misli da je to samo moje dijete, cijelo vrijeme mu dajem na važnosti da je to i njegovo dijete tako da ga tražim pomoć da se on osjeća uključenim i važnim“. (S8)

Ovaj iskaz posebno je zanimljiv zato što majka izrazom (*ja*) *mu dajem na važnosti* upućuje na mogućnost aktivnoga određivanja razine očeve uključenosti. Iako u ovom konkretnom iskazu majka koristi svoju moć da poveća razinu očeve uključenosti, jednako tako ju može koristiti i u suprotnu svrhu. Na suprotno pitanje, *traže li partneri njihovu pomoć prilikom odgoja*, odgovori su ravnomjerno podijeljeni: pet sudionica (S1, S4, S6, S8, S10) odgovorilo je potvrdno, a pet negativno. Među potonjim sudionicama, dvije su se istaknule (S7, S9) zbog toga što im djeca više nisu *tako mala*, pa su zato samostalnija te su se one i njihovi partneri do sada uhodali u roditeljstvo tako da oboje mogu samostalno brinuti o djetetu bez pomoći drugog roditelja. Preostale tri sudionice (S2, S3,

S5) kao razlog zašto ih partner ne traži pomoć (ili ju traži izuzetno rijetko) navode kako ni nemaju priliku tražiti pomoć zato što provode malo vremena s djetetom pa “tih par sati što je s njom nakon što dođe s posla, izdrži bez moje pomoći”(S5). Sudionice koje su odgovorile potvrdno izdvojile su sljedeće primjere kada ih partner traži pomoć: kad ne može umiriti djecu (S3, S6), kad je umoran od posla (S1), kad priprema hranu za dijete (S8), kad mu se učini da je u vezi djeteta nešto sumnjivo ili drugačije nego inače (S10) i kad treba partnericu da mu nešto dohvati ili pridrži dok brine o djetetu (S4). Sudionicama sam postavila i potpitanje *kako reagiraju kada ih partner traži pomoć*, zato što je pružanje pomoći drugom roditelju koji ju traži jedan od načina na koji roditelj može podržati drugoga u postizanju njegovih roditeljskih ciljeva (Egeren, Hawkins, 2004). Sve sudionice izjavile su da im uvijek pomognu, što odgovara poticajnom moderiranju prolaza. Usporedbom odgovora na ova dva pitanja o međusobnoj pomoći dolazim do zaključka da majke češće traže pomoć nego očevi (omjer frekvencija jest 9:5). Jedno od obrazloženja ove disproporcije, sudeći prema odgovorima sudionica, može biti u većoj angažiranosti majki prilikom odgoja zbog čega im je češće i potrebna pomoć, dok s druge strane očevi s djecom provode manje vremena tijekom kojeg je potreba za pomoć drugog roditelja minimizirana. Međutim, drugo obrazloženje bi moglo biti u činjenici da je lakše prepoznati i nabrojati kada mi trebamo nečiju pomoć nego kada drugi trebaju našu pomoć. Također, usporedbom odgovora istih sudionica na ova dva pitanja vidljivo je da pet parova međusobno traži pomoć jedno od drugoga (S1, S4, S6, S8, S10), jedan par uopće ne traži međusobnu pomoć (S7), kod četiri para pomoć traži samo majka (S2, S3, S5, S9), a primjera parova gdje samo otac traži pomoć nema.

Na pitanje što im predstavlja *najveći izazov prilikom zajedničkog odgajanja djeteta* samo se jedan odgovor ponovio kod više sudionica (S5, S6, S7), a to je pronalazak vremena za sebe kao partnere, a ne kao roditelje. Prema simboličko-interakcijskoj teoriji (Lemme, 1995, Ward, 2004, prema Reić Ercegovac, Penezić, 2012) u kojoj središnje mjesto imaju uloge koje pojedinci odabiru i prema njima se ponašaju, uloge životnih partnera uzmiču pred ulogama roditelja, koje su s vremenom sve značajnije u definiranju nečijeg identiteta, stoga ne iznenađuje da parovi ulažu napore kako bi zadržali svoj odnos u stanju u kakvom je bio prije tranzicije u roditeljstvo. Ostali pojedinačni odgovori uključuju izbjegavanje nesuglasica pred djetetom, postizanje kompromisa, nošenje sa stresom koji donosi djetetovo ponašanje koje odudara od uobičajenog, suprugovi

patrijarhalni stavovi, zabrinutost hoće li njihovi odgojni postupci dovesti dijete do mlade osobe u kakvu oni žele da se razvije i nošenje s pritiskom okoline koja propituje njihove roditeljske odluke.

Tranzicija u roditeljstvo mijenja vanjski i unutarnji život pojedinca koji postaje roditelj (Reić Ercegovac, Penezić, 2011), pa je očekivano da su sve sudionice suglasne da je *roditeljstvo promijenilo njih same, kao i njihove partnere*. Kada opisuju promjene koje prate majčinstvo one navode drugačije prioritete u životu (S4, S5, S6, S10), više opreza u životu (S1, S3), više brige o sebi (S1, S7), više ozbiljnosti (S3, S6), odgovornosti (S3, S9), opuštenosti (S2, S8), motiviranosti (S5, S7), hrabrosti (S5, S8), osjetljivosti (S7, S9) i ispunjenosti (S9, S10). Za partnere kažu da su više financijski opterećeni (S1, S2, S4, S6), odgovorniji (S2, S3, S9), ozbiljniji, (S2, S3), otvoreniji, opušteniji i nježniji (S8, S10). Ono što je neočekivano u ovim promjenama je to što su dominantno pozitivne, dok istraživanja pokazuju kako je prilikom tranzicije u roditeljstvo kod partnera prisutno opadanje razine bračnog zadovoljstva, anksioznost, depresivnost te psihosocijalne poteškoće koje su posljedica umora i sniženog samopouzdanja (Cast, 2004, Doss i sur., 2009, Helms-Erikson, 2001, Knauth, 2000, Feeney i sur., 2001, Fennie, 2001, svi prema Reić Ercegovac, Penezić, 2011). Objašnjenje ovog razilaženja vjerojatno proizlazi iz toga što je većina sudionica već napustila razdoblje *tranzicije* u roditeljstvo te su se prilagodile svojoj novoj ulozi.

Protokolom intervjuja postavila sam sudionicama i dva demografska pitanja; prvo se odnosilo na stručnu spremu, a drugo na dob u kojoj je ostvareno roditeljstvo. Namjera iza tih pitanja bila je usporediti odgovore između sudionica s visokom/višom i srednjom stručnom spremom, te između sudionica koje su odgodile roditeljstvo i onih koje to nisu. Razlog za tu usporedbu leži u dostupnim empirijskim podacima (vidjeti, primjerice, Kulik, Tsoref, 2010) koji upućuju na to da se majke koje su odgađale roditeljstvo i koje imaju visoku ili višu stručnu spremu rjeđe upuštaju u kontrolirajuće i restriktivno ponašanje prema partneru. Međutim, kako su sve sudionice postale majke prije nego što su napunile 35 godina (preciznije, sudionice su u prosjeku postale majke s 27 godina) te kako ih devet ima visoku ili višu stručnu spremu dok preostala sudionica studira, na temelju ovog uzorka nemam relevantne podatke za planiranu usporedbu.

Na temelju dokumentiranih odgovora u ovoj cjelini pitanja zaključujem da majke na različite načine moderiraju ponašanje svojih partnera prilikom odgoja djece. U

odgovorima sudionica prisutno je restriktivno moderiranje prolaza, kao na primjer: prekidanje interakcije između oca i djeteta kako bi se ocu dalo do znanja da nešto pogrešno radi (prilikom hranjenja, komuniciranja, igranja ili općenito postupanja s djetetom), popravljavanje poslova koje je učinio otac (prilikom njege i odijevanja djeteta) i davanje kritike ocu da vrijeme koje provodi s djetetom nije kvalitetno iskorišteno. Također, prisutno je i poticajno moderiranje prolaza. Primjerice, poticanje oca da provodi više vremena s djetetom ili davanje savjeta kako provedeno vrijeme može biti kvalitetnije, sprječavanje fizičkog kažnjavanja djeteta ili neprimjerene komunikacije s djetetom te pokazivanje ocu na vlastitom primjeru kako postupati s djetetom, pokazivanje povjerenja prema partneru kada brine o djetetu, pružanje pomoći partneru kada ju traži, kao i traženje pomoći od partnera. Uz to, nalazi su pokazali i kontrolu prolaza, poput obaveznog sudjelovanja majke u odlukama vezanim uz djecu te nadgledanja čime otac hrani dijete, slijedi li sve korake u higijeni djeteta, kako komunicira s djetetom i kako se međusobno igraju. Tijekom istraživanja uvidjela sam koliko je ova istraživačka tema kompleksna, zato što sam naišla na primjere koji u sebi sadrže dvije ili čak sve tri dimenzije moderiranja prolaza. Na tom tragu, slažem se s istraživačima koji tvrde da podržavajuće i sputavajuće ponašanje jednog roditelja prema drugome nisu dva kraja jednog kontinuuma nego dva zasebna, iako povezana konstrukta (Margolin, Gordis, John, 2001; Feinberg, 2003). Uvodeći u poglavlje, navela sam kako je cilj ove cjeline opisati kako sudionice oblikovanju roditeljske uloge oca prilaze u svojoj roditeljskoj praksi, pri čemu me najviše zanimalo hoću li u njihovim iskazima prepoznati elemente definirane u teorijskome dijelu rada, a to su bile radnje poticajnog i restriktivnog moderiranja prolaza te kontrola prolaza. Procjenjujem da sam ispunila zadani cilj, iako smatram da bi nalazi zasigurno bili bogatiji da sam u protokol intervjuja uvrstila dodatna pitanja koja istražuju odnos između partnera na suptilniji način. Primjeri takvih pitanja mogli bi biti: *Možete li se sjetiti kada ste posljednji put uputili kompliment partneru i kako je glasila? Možete li se sjetiti kada ste posljednji put uputili kritiku partneru i kako je glasila? Jeste li nekada partneru dali povratnu informaciju na neki roditeljski zadatak? Kako je glasila? Možete li navesti primjer neke obiteljske aktivnosti koju ste osmislili i koga je sve uključivala?*

4. Zaključak

Usprkos tome što se zalažem da prilikom promišljanja o roditeljstvu naglasak treba biti na radnjama koje se provode s ciljem podupiranja cjelovitog djetetovog razvoja, a ne na biološkim karakteristikama poput spola ili srodstva s djetetom, teorijski dio rada započela sam argumentiranjem zašto je još uvijek opravdano pristupati majčinstvu i očinstvu kao dvjema odvojenim kategorijama. Pritom sam se pozvala na socijalnu konstrukciju roditeljstva i složene društvene prakse koje utječu na naše razumijevanje navedenih uloga. U nastavku sam se posvetila analiziranju faktora koji utječu na uključenost očeva u odgoj s ciljem da pokažem kako razina njihove uključenost nadilazi predrasude prema kojima je dovoljna samo očeva želja da bude uključen ili, pak, da je ponašanje majke ključno za odnos oca i djeteta. Posljednje poglavlje teorijskog dijela rada posvećeno je ulozi majke u oblikovanju roditeljske uloge oca. Unutar njega opisala sam zajedničko roditeljstvo i majčinsko čuvanje prolaza te sam ponudila objašnjenja zašto majke moderiraju ponašanje svojih partnera.

Empirijski dio rada čini kvalitativno istraživanje u kojem je sudjelovalo deset sudionica, a kojemu je bio cilj opisati kako sudionice istraživanja razumiju optimalnu distribuciju roditeljskih uloga majke i oca te kako oblikovanju roditeljske uloge oca prilaze u svojoj roditeljskoj praksi. Prvi dio protokola intervjua fokusirao se na razmišljanja o roditeljstvu, dok se drugi dio protokola fokusirao na roditeljsku praksu. Istraživanjem sam otkrila da sudionice prilikom promišljanja o roditeljstvu balansiraju između egalitarnog i esencijalističkog poimanja roditeljskih uloga. Također sam otkrila da u samoj roditeljskoj praksi majke nose veći teret roditeljstva te sam opisala poticajna, restriktivna i kontrolirajuća ponašanja majke. Uočila sam dvije manifestacije kontrolirajućeg ponašanja (obavezno sudjelovanje majke u odlukama vezanim uz djecu i nadgledanje odnosa oca i djeteta), tri manifestacije restriktivnih ponašanja (prekidanje interakcije oca i djeteta, popravljavanje posla iza oca i upućivanje kritike ocu) i pet manifestacija poticajnog ponašanja (poticanje oca na provođenje više vremena ili kvalitetnijeg vremena s djetetom, traženje pomoći od partnera, pružanje pomoći partneru, pokazivanje povjerenja prema partneru, jačanje roditeljskih kompetencija kroz pokazivanje kako postupati s djetetom) koja se pojavljuju u različitim odgojnim situacijama.

Ovo istraživanje nedvojbeno ima nedostataka. Za početak, očevi nisu uključeni u uzorak čime je rad ostao zaknut za njihovu perspektivu. Bilo bi zanimljivo čuti bi li njihovi odgovori na pitanja iz protokola odgovarali kumulativnim frekvencijama kodova koje su ponudile sudionice. Također, kvalitativna metodologija omogućila je da moje subjektivne procjene čine dio analize rezultata, kao i da sudionice daju socijalno poželjne odgovore. Nisam u potpunosti iskoristila mogućnosti koje pruža polustrukturirani intervju i kvalitativna metodologija. Polustrukturirani intervju mogla sam bolje iskoristiti ponajviše kod odgovora gdje su istovremeno prisutne dvije ili tri dimenzije moderiranja prolaza zato što bih potpitanjima mogla dobiti bolje razumijevanje situacije u kojoj se to događa. Kvalitativna metodologija omogućuje da iz pedagojske pozicije komentiram neprimjerenost nekih ponašanja prema djeci koja su prisutna predstavljenim rezultatima istraživanja, ali tu mogućnost nisam u cijelosti iskoristila. Dio kritika zasigurno si mogu uputiti i na temelju toga što kao temu rada nisam odabrala nešto u znanstvenoj literaturi jasno definirano i operacionalizirano, već sam se u istraživanju oslonila na takve koncepte i povezala ih u novi što je zasigurno stvorilo neke terminološke prijemore. Također, kada bih imala priliku ponoviti ovo istraživanje, osim što bih nastojala ukloniti već spomenute nedostatke, napravila bih jednu važnu izmjenu u uzorkovanju. Postavila bih kao donju granicu djetetove dobi navršenu prvu godinu života (a ne rođenje kao u ovome radu). Razlog tome je što su roditelji tada napustili razdoblje tranzicije u roditeljstvo, očevi počinju s većim angažmanom oko djece te se počinju kristalizirati stabilni obiteljski obrasci (McHale i sur., 2000). Uz to, iako sam posvetila pažnju etici istraživanja, napose zaštiti anonimnosti i interpretativnim dilemama, napravila sam etički propust kada sam rekla sudionicama da se same jave ako ih zanimaju rezultati istraživanja. Kao istraživačica moram preuzeti odgovornost za cjelokupni istraživački proces koji počinje planiranjem istraživanja, ali ne završava pisanjem izvještaja. Etičnije je kontaktirati sudionice po završetku pisanja izvještaja ili čak ranije (vidjeti Čorkalo Biruški, 2014 za potonje), nego očekivati da će se sudionice same javiti. Također, razni faktori mogu otežati ili onemogućiti iniciranje kontakta od strane sudionica, poput gubitka podataka za kontaktiranje ili nelagode uzrokovane neravnopravnom raspodjelom statusa i moći između sudionika i istraživača.

Usprkos navedenim nedostacima, postoje i pozitivne strane ovoga rada. Tema odnosa između roditelja aktualna je i nedovoljno istražena u domaćoj literaturi te sam u njenom

proučavanju nastojala izbjeći sveprisutni model deficita i ponuditi bolje razumijevanje suvremenih uvjeta unutar kojih se taj odnos zbiva. U tome zasigurno nisam u cijelosti uspjela zato što pozitivno gledanje na svijet treba vježbati, no potrudila sam se objasniti zašto do moderiranja prolaza uopće dolazi i uočiti pedagoški potencijal u različitim odgojnim situacijama. Pedagogija treba nastaviti proučavati roditeljstvo služeći se opisanim teorijskim alatima, primarno Bronfenbrennerovom ekološkom perspektivom i intersekcijskim okvirom. Takva istraživanja omogućuju bolje razumijevanje odnosa između roditelja, kao i jasnije razumijevanje načina uspostavljanja pedagoškoga odnosa između djeteta i različitih roditeljskih figura. Konkretnu pedagošku primjenu takvih spoznaja vidim u kvalitetnijoj suradnji odgojno-obrazovnih institucija s obiteljima.

Literatura

- Aldous, J., Mulligan, G. M., Bjarnason, T. (1998), Fathering over Time: What Makes the Difference? *Journal of Marriage and Family*, 60 (4), 809-820.
- Allen, S. M., Hawkins, A. J. (1999), Maternal gatekeeping: Mother's beliefs and behaviors that inhibit greater father involvement in family work. *Journal of Marriage and the Family*, 61 (1), 199–212.
- Bartulović, M. (2011), Hofstedeova dimenzija muževnosti kao analitički okvir rodne jednakosti i seksualne različitosti. *Pedagoški istraživanja*, 8 (1), 171-181.
- Bartulović, M., Kušević, B. (2016), *Što je interkulturno obrazovanje? Priručnik za nastavnike i druge znatiželjnike*. Zagreb: CMS.
- Berger, P. L., Luckmann, T. (1992), *Socijalna konstrukcija zbilje: rasprava o sociologiji znanja*. Zagreb: Naprijed.
- Bond, J. T. i sur. (2003), *The national study of the changing workforce*. New York: Families and Work Institute.
- Bowlby, J. (1979), The Bowlby-Ainsworth attachment theory. *Behavioral and Brain Sciences*, 2 (4), 637–638.
- Bruce, C., Fox, G. L. (1999), Accounting for Patterns of Father Involvement: Age of Child, Father-Child Coresidence, and Father Role Salience. *Sociological Inquiry*, 69 (3), 458–476.
- Bünning, M. (2015), What Happens after the 'Daddy Months'? Fathers' Involvement in Paid Work, Childcare, and Housework after Taking Parental Leave in Germany. *European Sociological Review*, 31 (6), 738–748.
- Cabrera, N. i sur. (2000), Fatherhood in the Twenty-First Century. *Child Development*, 71 (1), 127–136.
- Cannon, E. A. i sur. (2008), Parent characteristics as antecedents of maternal gatekeeping and fathering behavior. *Family Process*, 47, 501–519.
- Ceci, S. J. (2006), Urie Bronfenbrenner (1917-2005). *American Psychologist*, 61 (2), 173-174.
- CESI (2011), *Muškarci i rodna ravnopravnost u Hrvatskoj*. Zagreb: Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje.

- Craig, L. (2006), Does Father Care Mean Fathers Share? A Comparison of How Mothers and Fathers in Intact Families Spend Time with Children. *Gender & Society*, 20 (2), 259-281.
- Crenshaw, K. W. (1991), Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics and Violence Against Women of Color. *Stanford Law Review*, 43 (6), 1241-1299.
- Čorkalo Biruški, D. (2015), Etički izazovi kvalitativnih istraživanja u zajednici: od planiranja do istraživačkog izvještaja. *Ljetopis socijalnog rada*, 21 (3), 393-423.
- Čudina-Obradović, M., Obradović, J., (2003), Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti. *Revija za socijalnu politiku*, 10 (1), 45-68.
- Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006), *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga.
- DeLamater, J. D., Hyde, J. S. (1998), Essentialism vs. social constructionism in the study of human sexuality. *The Journal of Sex Research*, 35 (1), 10-18.
- DeLuccie, M. F. (1995), Mothers as Gatekeepers: A Model of Maternal Mediators of Father Involvement. *The Journal of Genetic Psychology*, 156 (1), 115-131.
- Dobrotić, I. (2015), Politike usklađivanja obiteljskih obaveza i plaćenog rada i položaj roditelja na tržištu rada. *Revija za socijalnu politiku*, 22 (3), 353-374.
- Dobrotić, I., Varga, M. (2018), Zašto su važni očevi dopusti i kvote? Komparativni pregled shema dopusta za očeve u europskim zemljama te čimbenika i učinaka njihova korištenja. *Revija za sociologiju*, 48 (2), 209-237.
- Fagan, J., Barnett, M. (2003), The Relationship between Maternal Gatekeeping, Paternal Competence, Mothers' Attitudes about the Father Role, and Father Involvement. *Journal of Family Issues*, 24 (8), 1020-1043.
- Feinberg, M. E. (2003), The Internal Structure and Ecological Context of Coparenting: A Framework for Research and Intervention. *Parenting: Science and Practice*, 3 (2), 95-131.
- Fletcher, R., Freeman E., Matthey, S. (2011), The Impact Of Behavioural Parent Training On Fathers' Parenting: A Meta-analysis Of The Triple P-positive Parenting Program. *Fathering*, 9 (3), 291-312.
- Flouri, E., Buchanan, A. (2003), What predicts fathers' involvement with their children? A prospective study of intact families. *British Journal of Developmental Psychology*, 21 (1), 81-97.

- Galić, B., Nikodem, K. (2009), Percepcija rodni jednakosti i šansi pri zapošljavanju u hrvatskom društvu: pogled nezaposlenih žena. *Revija za socijalnu politiku*, 16 (3), 253-270.
- Gaunt, R. (2006), Biological Essentialism, Gender Ideologies, and Role Attitudes: What Determines Parents' Involvement in Child Care. *Sex Roles*, 55, 523–533.
- Gaunt, R. (2008), Maternal gatekeeping: Antecedents and consequences. *Journal of Family Issues*, 29, 373–395.
- Gjurić H., Šimunić A., Gregov, Lj. (2014), Konflikt radne i obiteljske uloge kod zaposlenih bračnih drugova: važnost usklađenosti stava prema bračnim ulogama. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 23 (4), 641-659.
- Gregory, A., Milner, S. (2011), What is "New" about Fatherhood?: The Social Construction of Fatherhood in France and the UK. *Men and Masculinities*, 14 (5), 588–606.
- Halmi, A. (1996), *Kvalitativna metodologija u društvenim znanostima*. Zagreb: Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada.
- Halmi, A., Crnoja, J. (2003), Kvalitativna istraživanja u društvenim znanostima i humanoj ekologiji. *Socijalna ekologija*, 12 (3-4), 195-210.
- Hauser, O. (2012), Pushing Daddy Away? A Qualitative Study of Maternal Gatekeeping. *Qualitative Sociology Review*, 8 (1), 35-59.
- Hauser, O. (2015), "I Love Being a Mom So I Don't Mind Doing It All": The Cost of Maternal Identity. *Sociological Focus*, 48, 329–353.
- Hays, S. (1996), *The cultural contradictions of motherhood*. New Haven: Yale University Press.
- Holmes, E. K. i sur. (2013), Mother knows best? Inhibitory maternal gatekeeping, psychological control, and the mother–adolescent relationship, *Journal of Adolescence*, 36, 91–101.
- Hook, J. L., Chalasani, S. (2008), Gendered Expectations? Reconsidering Single Fathers' Child-Care Time. *Journal of Marriage and Family*, 70 (4), 978–990.
- Johnson, W. E., jr. (2001), Paternal Involvement among Unwed Fathers. *Children and Youth Services Review*, 23 (6-7), 513-536.
- Jugović, I. (2016), Beliefs about the Gender Division of Parental Leave and Characteristics Associated with Them. *Revija za socijalnu politiku*, 23 (6), 359-381.

- Jukić, T. (2018), *Reprezentacija uloga majke i oca u slikovnicama* (Diplomski rad). Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Kamenov, Ž., Jugović, I. (2011), Percepcija, iskustvo i stavovi o rodnoj (ne)ravnopravnosti u obitelji. U: Kamenov, Ž., Galić, B. (ur.), *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj: Istraživanje „Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj“*. Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH, 120-142.
- Kelly, J. A., Worell, L. (1976), Parent behaviors related to masculine, feminine, and androgynous sex role orientations. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 44 (5), 843–851.
- Klasnić, K. (2017), *Utjecaj rodne podjele obiteljskih obveza i kućanskih poslova na profesionalni život zaposlenih žena*. Čakovec: ACT Printlab.
- Kulik, L., Tsoref, H. (2010), The entrance to the maternal garden: environmental and personal variables that explain maternal gatekeeping. *Journal of Gender Studies*, 19 (3), 263–277.
- Kušević, B. (2011), Socijalna konstrukcija roditeljstva – implikacije za obiteljsku pedagogiju. *Pedagogijska istraživanja*, 8 (2), 297–309.
- Kuvačić, I. (1989), Funkcionalizacija u sociologiji. *Revija za sociologiju*, 20 (3-4), 385-395.
- Lamb, M. E. (2000), The History of Research on Father Involvement. *Marriage & Family Review*, 29 (2-3), 23–42.
- Magaraggia, S. (2012), Tensions between fatherhood and the social construction of masculinity in Italy. *Current Sociology*, 61 (1), 76–92.
- Maleš, D., Kušević, B. (2011), Nova paradigma obiteljskoga odgoja. U: Maleš, D. (ur.), *Nove paradigme ranoga odgoja*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju, 41-66.
- Margolin, G., Gordis, E. B., John, R. S. (2001), Coparenting: A Link Between Marital Conflict and Parenting in Two-Parent Families. *Journal of Family Psychology*, 15 (1), 3-21.
- Marsiglio, W. i sur. (2000), Exploring Fatherhood Diversity, *Marriage & Family Review*, 29 (4), 269-293.

- Maskalan, A. (2016), In the name of the father: A discussion on (new) fatherhood, its assumptions and Obstacles. *Revija za socijalnu politiku*, 23 (3), 383-398.
- McBride, B. A. (1991), Parent education and support programs for fathers: Outcome effects on paternal involvement. *Early Child Development and Care*, 67 (1), 73–85.
- McBride, B. A. i sur. (2005), Paternal Identity, Maternal Gatekeeping, and Father Involvement. *Family Relations*, 54, 360–372.
- McCant, J. W. (1987), The Cultural Contradiction of Fathers as Nonparents. *Family Law Quarterly*, 21 (1), 127-143.
- McHale, J. P. i sur. (2000), Parental Reports of Coparenting and Observed Coparenting Behavior During the Toddler Period. *Journal of Family Psychology*, 14 (2), 220-236.
- McHale, J. P., Kuersten-Hogan, R., Rao, N. (2004), Growing Points for Coparenting Theory and Research. *Journal of Adult Development*, 11 (3), 221-234.
- McIntosh, C. (2013), *Cambridge advanced learner's dictionary*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Merriam, S. B. (2009), *Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Milas, G. (2009), *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Milić, A. (2007), *Sociologija porodice: kritika i izazovi*. Beograd: Čigoja štampa.
- Nakano Glenn, E. (1994), Social constructions of mothering: a thematic overview. U: Nakano Glenn, E., Chang, G., Rennie Forcey, L. (ur.), *Mothering. Ideology, Experience, and Agency*. New York: Routledge, 1-29.
- Obiteljski zakon (2015), *Narodne novine*, 103. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_09_103_1992.html [13.4.2020.]
- Parke, R. D. (1996), *Fatherhood*. Cambridge, London: Harvard University Press.
- Pedersen, D. E., Kilzer, G. (2014), Work to Family Conflict and the Maternal Gatekeeping of Dual-Earner Mothers with Young Children. *Journal of Family and Economic Issues*, 35, 251-262.
- Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (2019), *Izvešće o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2018. godinu*. Zagreb: Republika Hrvatska.

- Pruett, M. K., Arthur, L. A., Ebling, R. (2006), Hand that rocks the cradle: Maternal gatekeeping after divorce. *The Pace Law Review*, 27, 709–739.
- Puhlman, D. J., Pasley, K. (2013), Rethinking Maternal Gatekeeping. *Journal of Family Theory & Review*, 5, 176–193.
- Puhlman, D. J., Pasley, K. (2017), The Maternal Gatekeeping Scale: Constructing a Measure. *Family Relations*, 66, 824-838.
- Radcliffe, L. S., Cassell, C. (2014), Flexible working, work–family conflict, and maternal gatekeeping: The daily experiences of dual-earner couples. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 88 (4), 835–855.
- Reić Ercegovac, I., Penezić, Z. (2011), Zadovoljstvo životom, depresivnost i stres kod žena tijekom trudnoće i prve godine postpartalno - uloga osobina ličnosti, zadovoljstva brakom i socijalne podrške. *Klinička psihologija*, 4 (1-2), 5-21.
- Reić Ercegovac, I., Penezić, Z. (2012), Subjektivna dobrobit bračnih partnera prilikom tranzicije u roditeljstvo. *Društvena istraživanja*, 21 (2), 341-361.
- Rothbaum, F. i sur. (2002), Family Systems Theory, Attachment Theory, and Culture. *Family Process*, 41 (3), 328-350.
- Scharrer, E. (2001), From Wise to Foolish: The Portrayal of the Sitcom Father, 1950s-1990s. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 45(1), 23–40.
- Schoppe-Sullivan, S. J. i sur. (2015), Who Are the Gatekeepers? Predictors of Maternal Gatekeeping. *Parenting*, 15 (3), 166-186.
- Silverstein, L., Auerbach, C. (1999), Deconstructing the essential father. *American Psychologist*, 55, 397–407.
- Stevenson, M. M. i sur. (2014), Marital Problems, Maternal Gatekeeping Attitudes, and Father-Child Relationship in Adolescence. *Developmental Psychology*, 50 (4), 1208-1218.
- Topolčić, D. (2001), Muškarci to ne rade: rodno segregirana podjela rada u obitelji. *Društvena istraživanja*, 10 (4-5), 767-791.
- Van Egeren, L. A., Hawkins, D. P. (2004), Coming to Terms With Coparenting: Implications of Definition and Measurement. *Journal of Adult Development*, 11 (3), 165-178.
- Volker, J. (2014), Paternal involvement: A review of the factors influencing father involvement and outcomes. *TCNJ Journal of Student Scholarship*, 16, 1-8.

Volling, B. L., Belsky, J. (1991), Multiple Determinants of Father Involvement during Infancy in Dual-Earner and Single- Earner Families. *Journal of Marriage and Family*, 53 (2), 461-474.

White, N. R. (1994), About Fathers: Masculinity and the Social Construction of Fatherhood. *The Australian and New Zealand Journal of Sociology*, 30 (2), 119–131.

Prilozi

Prilog 1: Protokol intervjua

Protokol intervjua
<ol style="list-style-type: none">1. Što za Vas podrazumijeva majčinstvo, a što očinstvo?2. Smatrate li da su uloge majke i oca više slične ili različite? Pojasnite svoj odgovor.3. Mislite li da je zadaća majke u obitelji pružanje pomoći partneru prilikom odgoja djeteta? Pojasnite svoj odgovor.4. Možete li opisati kako bi izgledala idealna suradnja između majke i oca djeteta kada je riječ o odgoju? Čini li Vam se iz Vašeg iskustva ili okoline da su roditeljski odnosi bliski opisanom idealu? Pojasnite svoj odgovor.5. Mislite li da treba osnaživati i poticati očeve da budu uključeni u odgoj djeteta? Ako da, čiji bi to bio zadatak?
<ol style="list-style-type: none">6. Molim Vas da opišete način na koji u Vašoj obitelji dijelite poslove i zaduženja. Jeste li zadovoljni tom podjelom?7. Primjećujete li razlike između sebe i partnera prilikom odgoja djeteta? Možete li navesti primjer neke razlike?8. Osjećate li ponekad da morate potaknuti partnera da sudjeluje u odgoju? Ako da, molim Vas da navedete primjer.9. Osjećate li ponekad da se morate umiješati u interakciju između Vašeg djeteta i partnera? Ako da, molim Vas da navedete primjer.10. Koje odluke vezane uz dijete donosite zajedno, a koje odvojeno? Možete li navesti primjer zajedničke odluke i primjer odluke koju ste donijeli Vi ili on?11. Dogodi li Vam se situacija da Vaš partner obavi neki roditeljski zadatak, a da Vi onda osjećate da morate to prepraviti? Možete li navesti primjer?12. Koliko često tražite pomoć od partnera prilikom odgoja? Možete li navesti primjer kad tražite pomoć?13. Koliko često on traži Vašu pomoć oko odgoja? Kako tada reagirate?14. Što Vam predstavlja najveći izazov prilikom zajedničkog odgajanja djeteta s Vašim partnerom?15. Je li Vas roditeljstvo promijenilo? Na koji način? Je li roditeljstvo promijenilo Vašeg partnera? Pojasnite svoj odgovor.
<ol style="list-style-type: none">16. Koja je Vaša stručna sprema?17. Koliko ste godina imali Vi i partner kada ste prvi put postali roditelji?
<ol style="list-style-type: none">18. Postoji li nešto vezano uz zajedničko roditeljstvo što biste voljeli spomenuti, a što Vas nisam pitala?

Prilog 2: Izjava Povjerenstva za etičnost u pedagojskim istraživanjima

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU
I. Lučića 3, 10000 Zagreb
Telefon: (01) 6120-167
Fax: (01) 6156-880, e-mail: pedagog@ffzg.hr

UNIVERSITY OF ZAGREB
FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF PEDAGOGY
I. Lučića 3, 10000 Zagreb, Croatia
Phone: ++385 1 6120-167
Fax: ++385 1 6156-880, e-mail: pedagog@ffzg.hr

Zagreb, 28. listopada 2019.

IZJAVA POVJERENSTVA ZA ETIČNOST U PEDAGOGIJSKIM ISTRAŽIVANJIMA

Povjerenstvo za etičnost u pedagojskim istraživanjima Odsjeka za pedagogiju Filozofskoga fakulteta u Zagrebu u sastavu:

- doc. dr. sc. Ana Širanović
- doc. dr. sc. Sandra Car
- Zoran Horvat, asistent

na sastanku Povjerenstva održanom 28. listopada 2019. godine dalo je mišljenje da se niže navedeni prijedlog istraživanja može proglasiti valjanim sa stajališta etike istraživanja.

Naslov: Uloga majke u oblikovanju roditeljske uloge oca
Istraživačica: Antonija Mihaljević, studentica pedagogije (Filozofski fakultet Zagreb)
Mentorica: doc. dr. sc. Barbara Kušević

Doc. dr. sc. Ana Širanović

Predsjednica Povjerenstva za etičnost u pedagojskim istraživanjima

Prilog 3: Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za pedagogiju

SUGLASNOST ZA SUDJELOVANJE U ISTRAŽIVANJU

Ovu suglasnost dajem u svrhu sudjelovanja u istraživanju koje studentica Antonija Mihaljević, pod mentorstvom doc. dr. sc. Barbare Kušević, provodi u procesu izrade svog diplomskog rada.

Izjavljujem da je moj pristanak na istraživanje dobrovoljan, da sam informirana o svrsi istraživanja, o trajanju i načinima mog sudjelovanja u njemu, kao i o tome da imam pravo odustati u bilo kojem trenutku, bez objašnjenja razloga odustajanja.

Suglasna sam s time da se intervju snima diktafonom. Po završetku intervjua, studentica će u najkraćem roku audio snimku transkribirati pod šifrom, a zatim obrisati. Pristup transkriptu imat će isključivo studentica i mentorica. Transkripti će biti anonimizirani u najvećoj mogućoj mjeri i pažljivo će se čuvati u papirnatome obliku 60 mjeseci od datuma obrane diplomskog rada, nakon čega će biti uništeni.

Obaviještena sam da će ova Suglasnost, u kojoj će biti navedeno moje ime i prezime, biti pažljivo pohranjena odvojeno od transkripta intervjua i također uništena 60 mjeseci od datuma obrane diplomskog rada.

Također sam suglasna s time da se pojedini dijelovi intervjua, uz poštivanje moje anonimnosti, citiraju/parafraziraju u diplomskom radu koji će kasnije biti dostupan široj populaciji.

Obaviještena sam da se za uvid u rezultate istraživanja mogu obratiti studentici na kontakt podatke koje mi je uručila prije početka istraživanja.

Izjavljujem i vlastoručnim potpisom potvrđujem da navedene naputke u cijelosti razumijem i prihvaćam te da sam prije potpisivanja imala priliku razjasniti sve nejasnoće sa studenticom.

Datum i mjesto _____

Ime i prezime (tiskanim slovima) _____

Potpis _____

Prilog 4: Popis i definicije generiranih kodova

Tema	Kod	Kumulativna frekvencija koda
razumijevanje majčinstva	briga za dijete (hranjenje, njega, igra, učenje, usadivanje navika, vođenje kroz život, usmjeravanje, sigurnost)	8 (S1, S3, S4, S5, S6, S8, S9, S10)
	primarna zaštitnica djeteta	2 (S5, S9)
	emotivna uloga (donosi sreću i ljubav)	1 (S2)
	čast	1 (S2)
	zahtjevna uloga	1 (S2)
	nježniji pol roditeljstva	1 (S7)
	odricanje	1 (S8)
	žrtva	1 (S8)
	uloga na kojoj je veći teret roditeljstva	1 (S8)
	odgovornost	1 (S10)
razumijevanje očinstva	skrb o djetetu	5 (S4, S5, S6, S8, S9)
	uloga koja bi se trebala izjednačiti s majčinskom ulogom kako dijete raste	5 (S3, S5, S6, S9, S10)
	pružanje podrške majci	2 (S1, S3)
	uloga opuštenija od majčinske uloge	2 (S2, S8)
	uloga koja bi trebala biti jednaka majčinskoj ulozi, ali u praksi nije	2 (S7, S10)
	uloga izjednačena s majčinskom ulogom	1 (S4)
	uloga koju dijelom određuje posao kojim se otac bavi	1 (S6)
	stroži pol roditeljstva	1 (S7)
	financijska skrb za obitelj	1 (S10)
sličnost uloga majke i oca	istovremeno slične i različite	10 (S1, S2, S3, S4, S5, S6, S7, S8, S9, S10)
trebaju li majke pružiti pomoć ocu prilikom odgoja	da	6 (S1, S2, S3, S5, S6, S10)
	ne	3 (S7, S8, S9)
	neodređen odgovor	1 (S4)
trebaju li majke pružiti pomoć ocu prilikom odgoja - zašto	majke znaju instinktivno brinuti za dijete	3 (S1, S3, S10)
	majke provode više vremena s djetetom	2 (S5, S6)
	majke su morale brže savladati roditeljske zadaće	1 (S2)
	partneri si moraju u svemu pomagati	1 (S6)
	majka se više informirala o odgoju	1 (S2)
idealna suradnja između partnera prilikom odgoja	složnost u odgoju	8 (S1, S2, S3, S5, S7, S8, S9, S10)
	međusobna podrška	5 (S2, S3, S6, S7, S9)
	izbjegavati nesuglasice pred djetetom	4 (S2, S3, S4, S8)
	komunikacija	3 (S4, S5, S10)
	oboje znaju prepoznati potrebe djeteta i na njih odgovoriti	3 (S4, S6, S10)
	pronalaženje kompromisa	2 (S4, S10)
	međusobno poštovanje	1 (S3)
	pokazati djetetu različitost	1 (S3)
	samostalnost u odgoju	1 (S1)
idealna suradnja proizlazi iz djetetovih potreba	1 (S10)	
opisana idealna suradnja –	ne	8 (S1, S2, S3, S5, S6, S7, S8,

postoji li u stvarnosti		S9)	
	da	2 (S4, S10)	
osnaživanje i poticanje očeva na veću uključenost u odgoj	da, potrebno je	10 (S1, S2, S3, S4, S5, S6, S7, S8, S9, S10)	
osnaživanje i poticanje očeva na veću uključenost u odgoj - čiji je to zadatak	društva	7 (S2, S3, S4, S5, S8, S9, S10)	
	medija	6 (S1, S3, S4, S8, S9, S10)	
	majke djeteta	4 (S1, S2, S3, S8)	
	očeva	3 (S3, S6, S7)	
	kroz primarnu zdravstvenu zaštitu nadležnog ministarstva za obitelj	2 (S5, S9)	
	odgojno-obrazovnih ustanova	2 (S8, S10)	
	odgojno-obrazovnih ustanova	2 (S4, S9)	
	lokalne zajednice	1 (S3)	
	njegovih muških prijatelja	1 (S1)	
	patronažne sestre	1 (S2)	
	grupe potpore roditeljstvu	1 (S9)	
	obitelji orijentacije	1 (S10)	
	na trudničkom tečaju	1 (S2)	
	podjela poslova i zaduženja	majka usmjerava i delegira poslove	4 (S2, S7, S8, S10)
oboje znaju raditi sve, ali ocu nedostaje inicijative		4 (S2, S7, S8, S10)	
majka i otac su ravnopravni kada je riječ o brizi za dijete, ali ne kada je riječ o kućanskim poslovima		4 (S3, S6, S7, S9)	
majka kuha		4 (S2, S3, S7, S8)	
oboje rade sve		3 (S1, S4, S5)	
majka glača odjeću		3 (S1, S7, S9)	
majka pere suđe		2 (S2, S7)	
oboje rade sve, ali majka radi češće		2 (S3, S8)	
otac kupa djecu		2 (S7, S9)	
otac kuha		1 (S1)	
otac briše prašinu		1 (S2)	
otac usisava		1 (S8)	
majka stavlja prati odjeću		1 (S8)	
otac stavlja sušiti odjeću		1 (S8)	
otac obavlja tjednu kupovinu		1 (S3)	
otac je zadužen za kućne popravke		1 (S2)	
majka i otac su ravnopravni kada je riječ o kućanskim poslovima, ali ne kada je riječ o djetetu		1 (S10)	
zadovoljstvo majke podjelom poslova		majka je zadovoljna	7 (S1, S4, S5, S6, S7, S8, S10)
		majka je nezadovoljna	3 (S2, S3, S9)
razlike između majke i oca prilikom odgoja		postoje	10 (S1, S2, S3, S4, S5, S6, S7, S8, S9, S10)
razlike između majke i oca prilikom odgoja - primjeri	majka je stroža, otac blaži	3 (S1, S8, S9)	
	majka je zabrinutija, otac opušteniji	3 (S2, S6, S10)	
	otac je stroži, majka je blaža	2 (S3, S7)	
	otac je nježniji	1 (S6)	
	otac je smireniji	1 (S6)	
	otac je strpljiviji	1 (S5)	

	majka je opuštenija, otac prestrašeniji	1 (S8)
	na različit se način igraju s djetetom	1 (S4)
	različito razmišljaju o fizičkom kažnjavanju	1 (S3)
poticanje partnera na sudjelovanje u odgoju	majka potiče oca	5 (S1, S2, S3, S8, S10)
	majka ne potiče oca	5 (S4, S5, S6, S7, S9)
poticanje partnera na sudjelovanje u odgoju - primjeri	otac ima mobitel u ruci ili gleda TV, a dijete je pored njega	5 (S1, S2, S3, S8, S10)
potreba da se uplićete u interakciju partnera i djeteta	da	7 (S1, S2, S3, S4, S5, S8, S9)
	ne	3 (S6, S7, S10)
potreba da se uplićete u interakciju partnera i djeteta- primjeri	prilikom hranjenja ili neposredno nakon hranjenja	4 (S1, S2, S5, S8)
	kad majka ocijeni da je način na koji se otac i dijete igraju neprimjeren	2 (S8, S9)
	prilikom odijevanja djeteta	1 (S4)
	kad otac neprimjerenom komunicira s djetetom (vikanje)	1 (S3)
zajedničke roditeljske odluke	manje - više sve odluke su zajedničke	5 (S1, S2, S3, S5, S6)
	sve odluke su zajedničke	3 (S4, S9, S10)
	cijepljenje	3 (S2, S3, S10)
	izbor vrtića	2 (S2, S3)
	vrijeme odlaska na spavanje	1 (S5)
	odrastanje uz psa	1 (S1)
	polazak u školu	1 (S7)
	sport i aktivnosti	1 (S7)
odvojene roditeljske odluke	majka donosi odluke vezane uz zdravlje djeteta	1 (S1)
	način odijevanja djeteta	1 (S5)
	prehrana djeteta	1 (S8)
	svakodnevne banalne odluke	1 (S7)
majka prepravlja roditeljski zadatak koji je obavio otac	da	9 (S1, S2, S3, S5, S6, S7, S8, S9, S10)
	ne	1 (S4)
majka prepravlja roditeljski zadatak koji je obavio otac - primjer	mijenjanje pelena	5 (S2, S3, S5, S6, S10)
	kupanje, njega djeteta	4 (S1, S3, S7, S9)
	odijevanje djeteta	3 (S3, S8, S9)
traženje pomoći od partnera	da	9 (S1, S2, S3, S4, S5, S6, S8, S9, S10)
	ne	1 (S7)
traženje pomoći od partnera - primjeri	kad majka treba obaviti nešto za kućanstvo	4 (S1, S3, S5, S6)
	kad majci fizički nije dobro	3 (S2, S3, S5)
	kad majka želi obaviti nešto za sebe	2 (S1, S5)
	kad majka treba savjet ili podršku	2 (S9, S10)
	kada je majka zauzeta	2 (S4, S6)
	kad je otac u tom području sposobniji	1 (S1)
	prilikom kupanja djeteta	1 (S8)
partner traži pomoć majke	da	5 (S1, S4, S6, S8, S10)
	ne	5 (S2, S3, S5, S7, S9)

partner traži pomoć majke - primjeri	kad ne može umiriti djecu	2 (S3, S6)
	kad je umoran od posla	1 (S1)
	prilikom hranjenja djeteta	1 (S8)
	kad mu se učini da je nešto sumnjivo i drugačije nego inače	1 (S10)
	kad je s djetetom traži partnericu da mu nešto dohvati	1 (S4)
partner traži pomoć majke – reakcija majke	majka uvijek pomogne partneru	5 (S1, S4, S6, S8, S10)
najveći izazov prilikom zajedničkog roditeljstva	pronaći vrijeme za sebe kao partnere, a ne roditelje	3 (S5, S6, S7)
	za sada ih nema	1 (S1)
	izbjegavati nesuglasice pred djetetom	1 (S2)
	postizanje kompromisa	1 (S3)
	nositi se s pritiskom okoline koja propituje njihove roditeljske odluke	1 (S10)
	nositi se s pitanjem odgajam li dobro svoje dijete	1 (S9)
	nositi se sa stresom koji donosi djetetovo ponašanje koje odudara od uobičajenog patrijarhalni stavovi supruga	1 (S4)
		1 (S8)
je li roditeljstvo promijenilo majku	da	10 (S1, S2, S3, S4, S5, S6, S7, S8, S9, S10)
je li roditeljstvo promijenilo majku - primjeri	drugačiji prioriteta	4 (S4, S5, S6, S10)
	osjetljivija	2 (S7, S9)
	opreznija	2 (S1, S3)
	više brine o sebi	2 (S1, S7)
	hrabrija	2 (S5, S8)
	motiviranija	2 (S5, S7)
	ispunjenija	2 (S9, S10)
	opuštenija	2 (S2, S8)
	ozbiljnija	2 (S3, S6)
	odgovornija	2 (S3, S9)
	odlučnija	1 (S5)
	bolji odnosi s vlastitom majkom	1 (S2)
	promjene na tijelu povezane sa zatvaranjem u sebe i depresijom	1 (S7)
	otvorenija	1 (S8)
	zabrinutija	1 (S4)
	umornija	1 (S9)
	smirenija	1 (S2)
	sretnija	1 (S9)
emotivnija	1 (S1)	
manje opterećena materijalnim	1 (S10)	
je li roditeljstvo promijenilo oca	da	10 (S1, S2, S3, S4, S5, S6, S7, S8, S9, S10)
je li roditeljstvo promijenilo oca - primjeri	veća financijska opterećenost	4 (S1, S2, S4, S6)
	odgovorniji	3 (S2, S3, S9)
	ozbiljniji	2 (S2, S3)
	otvoreniji	2 (S8, S10)
	opušteniji	2 (S8, S10)

	nježniji	2 (S8, S10)
	introvertiraniji, zatvoreniji	1 (S5)
	manje smiren	1 (S7)
	ispunjeniji	1 (S10)